

BOLLETÍ DEL DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

TOM XIII (1923-1924)

ESCAPADA FILOLÒGICA A MANACOR (p. 3-5)

MAIG DE 1921

Dia 19

En Nom de Deu nostro Senyor. Amèn.

Ab En Moll mos n'anam a Lluç, a donar gràcies a la Mare de Deu d'haver conseguit que Sa Magestat l'Alt N'Alfons XIII Rey d'Espanya i son Govern hagen presa baix de la seua protecció l'*Obra del Diccionari*, dotantla dins el Presupost Nacional. La promesa que fiu, fonch de visitar els Santuaris de Montserrat de Catalunya, dels Desamparats de València i de Lluç de Mallorca. Els Pares Missioners dels Sagrats Cors, sobre tot el P. Gabriel Miralles, ens obsequien fora mida i demostren interessarse ferm per l'*Obra del Diccionari*.

Dia 20

Ab l'automòvil públich mos espitxam a Inca, a on agafam el tren cap a Manacor, arribanthi a les deu i busques.

En Moll se'n va ab mon germà Pere Josep a la antiga fusteria de Mtre. Joan *Poll* i després a la ferreria dels germans *Fullanes*, els quals li diuen lo vocabulari de llurs respectius oficis, i hi fa un raig de dibuixos. Jo estudiay la *prensa de cera* de mon coral amich mestre

Francesc Forteza, tota de fusta, molt antiga; i la dibuix tota i hi pos els noms de quiscuna de ses parts i adherents, com foganya, cássera, arga, etc. Dibuix també una prensa d'oli, tota de fusta, ab tots sos adherents, tal com era a Santa Cirga, quant nosaltres hi estávem. D'aqueixes presses ja no en román casi cap per nat senyal ab greu perjuy per la nostra tecnologia popular, que ès una de les fonts mes polents de la nostra llengua. Ab mon germà Pere Josep hi posam el nom de totes les parts de tal prensa.

Manacor

Dia 21

Ab En Moll i mon germà Pere Josep ens presentam devers les set a la ferreria de Mtre. Bartomeu Pol eta [sic], a on pellucam una partida de mots de ferreria d'allò mes importants i hi feym una partida de dibuixos. Collam després cap a la llentneria de Mtre. Antoni Miró, de mal-nom *Llumeta*, el qual ab sos fills, tots molt intel·ligents, ens espinzellen totes llurs feynes i eynes ab que les fan,

cridentmos l'atenció una maquineta de fer *canaletes* per engastar vidres de fanals i vidrieres, que Mtre. Antoni inventà, i que li va de primera. Sortim de la botiga de Mtre. Miró, i mos n'anam a *Baix des Cos*, a Ca Na Maria Blanes, cosidora, que sa mare feya de *prensadora de roba* feta en casa, de llana, i encara té la prensa, tota de fusta fora l'espiga, que ès de ferro. En treym el dibuix ab el nom de totes les parts de la mateixa prensa, i d'allà mos esquitxam a Ca-Mestre Moyà, fideuer de tota la vida, per estudiarhi la *prensa de fideus*, primitivament tota de fusta, avuy en part de fust i en part de ferro. La dibuixam també i en prenim els noms, tan especificats com porem.

[4]

Santa Cirga

Mos toquen les dotze, pujam an el carretó i li estrenyem cap a Son Crespí Vell, a on dinam, i dinats, ihala a replegar mots i a fer dibuixos de totes les coses casolanes mes característiques i mes avinents per dibuixarles! En Moll dibuixa per un vent i jo per un altre,

i ivenga a posar el nom a cada cosa i a cada una de les parts de tals objectes!

Ab això s'embarranca el sol, se'n ve la fosca, sospenem les hostilitats i fins demà, si Deu vol i Maria!

Dia 22

Hem passat tot lo sant dia dibuixant arreu d'una casa i sobre tot de cuyna. En Moll dibuixa el jou, el coixí, la traga i aixenguer de carro de parey, que mon germà Pere Josep li espinzella. Jo replech tots ets mots d'una casa ab totes les seues dependències i mobles i arreu que hi sol haver dins sales, quadres, cambres cuyna, rebost, armaris, auberjons, lligadors, dalt sotils, terrats i porxos, robes de llit i dins caixes. Tot aquest carro-portal mos té re-d'ocupadíssims tot lo dia, emprant bona part de la gent crespinera per dirnos tanta de motada.

Com se'n ve la fosca, posam forqueta fins demà dematí.

Dia 23

Avuy En Moll ab mon germa Pere Josep li ha pegat de *beyes*, de *molins de vent* i de *lloes* i altres enginys per agafar aucells, com *botets*, *reclams*, *jasseres* (llasseres), *paranys*, *xibius*, *gàbies enganadores*, dibuixant una partida grossa d'aqueixes coses, posanhi el nom d'elles i de quiscuna de llurs parts. Hi ha tenguda feyna per tot lo dia. Jo he empresa la pellucada del vocabulari agrícola en tots sos rams de cereals, llegums i arbres, fentmho espinzellar tot ben arreu de la gent d'assí.

Contàvem anarnosne a Ciutat avuy hora baixa y ho hem perllongat per demà, traüllant fins a la mala hora, i a la fi mos ajassam i ifins demà dematí!

Dia 24

El Moll fa el repel a les seccions que ahir escatà i llavò dibuixa una partida de coses més, pasanhi els noms corresponents, entre altres coses, una cínia rodent, un ase, un carro, una bastimenta de garbetjar i de tragar llenya, garbells, arers, tirassos, forques d'era, pales d'era, etc.

Jo referm la tasca presa ahir del vocabulari agrícola i hi feyneig fins a l'hora de partir devers les tres i mitja. Com no ho puch acabar, mon germà Pere Josep se compromet a enviarme una relació ben esmenussada de tot lo que'm manca.

Prenin comiat de tota la *crepineria* i icap a Manacor falta gent! i assí agafam el tren de les cinch i quart, que mos deixa a Ciutat damunt les vuyt.

Els derrers dies de maig En Moll feu enquesta a Ciutat sobre fe[5]rrieria, llauneria, confiteria i xocolateria dins obradors de tots aquests oficis.

I aquí s'acaba aqueixa escapada filològica, que ès lo preludi d'altres moltes que ens caldrá fer, si Deu ho vol i Maria.

ESCAPADES FILOLÒGIQUES DE L'ANY 1922 (p. 5-42)

I

Escapada d'En Francesc de B. Moll i Mn. Joan Benejam a Ferreries i Alaior (Menorca)

Aprofitant l'estada d'En Moll a Menorca per les festes de Nadal de 1921 emprengueren ell i Mn. Benejam, la primeria de gener, una excursió lexicogràfica a Ferreries i Alaior, durant la qual ompliren i

atupiren dues llibretes de notes llingüístiques de lo mes interessant, essent com és la terra menorquina tan abundosa en formes de castís parlar catalanench.

Partiren de Ciutadella dia 2, arriben a mitján matí a Ferreries. Mercès a les bones orientacions i recomenació del Vicari Mn. Josep Forcada Arguimbau i del Subdiaca Mn. Antoni Coll Marqués, entraren en relació ab moltes de persones, exemplars preciosos de llenguatge ferreriench. Ab la mare, la germana i una neboda de Mn. Coll estudiaren lo vocabulari dels utensilis de la cuyna i d'ús mes frequent en la vida casolana i ademés els termes d'entomologia popular, on hi ha tant i tant que espigolar. La venerable patriarquessa N'Antonina Pelegrí, de 90 anys d'edat, elze dona bones clarícies referents an els vestits antichs, a l'art de filar i an els noms vulgars de les malalties. Mtre. Miquel Al·lès Pons, sabater, i Mtre. Gabriel Cardona i Enrich, ferrer, elze proporcionaren estensa noticia sobre llurs oficis respectius. Ab En Pau Pons de Riudavets, propietari rural, replegaren els noms de les pessas de l'arada i del jou, als arreus que empren per ererar el blat i llavò les parts i accessoris d'una barrera (barres, batedors, escassa, pulliguera, trabó i pastellera.)

En Moll feu un estudi metòdich de la fonètica ferrerienca i dels jochs d'infants valguentse dels nins En Gabriel Cardona i Serra de 10 anys, En Josep Torrent i Riudavets de 7, En Josep Riudavets i Amel·ler de 9, En Joan Julià i Seguí de 6, En Gabriel Florit i Serra de 9, En Guillem Coll i Pelegrí de 11, En Pere Florit i Pons de 8, En Josep Moll Al·lès de 8, En Josep M. Marí i Costa de 10, En Llorenç Rotger i Florit de 11 i Pere Serra i Pons de 11.

An el magatzem de l'Amo de la posada a on Mn. Benejam i En Moll s'hostatjaren hi havia ses *porquetjades* (matanses des porch). Mn. Benejam hi comparegué i els porquetjadars qui trafequetjaven li digueren tots els vocables referents a la manera de matar el porch i d'obrarlo, ab els noms de total classe d'averies i farciments; i es [6] l'avi de la casa, que nom Antoni Al·lès i Salort, de 78 anys, fou p'En

Moll una magnífica font de vocabulari en lo referent an els treballs de llaurar, sembrar i segar el blat i ab altres qüestions d'agricultura.

Ara allà on els dos escorcolladors lexicogràfics trobaren mes abundància de lèxich ferreriench, fou en el Centre Catòlich, on els dos vespres que varen esser a Ferreries arreplegaren els habituals parroquians de tal Centre a [*sic per i*] ab ells escataren els qüesits del Qüestionari referents a la cria d'abelles, a les sitges, an els oficis d'arader (fuster de carros) i mestre de cases, an els animals del camp, aucells e insectes, el conreu de la vinya i dels arbres fruytals, cereals i llegums, els ormetjos i sistemes de cassar, etc. Les fonts principals de tal enquesta en el Centre Catòlich foren: l'amo'N Francesc Febrer i Al·lès, Mtre. Geroni Florit i Piris, caraboner; Mtre. Llorenç Rotger i Faner, metxer; Mtre. Llorenç Barber i Pona, arader, Mtre. Bartomeu Piris, mestre de cases; D. Pere Pons, comerciant, i En Domingo Martí i En Bartomeu Bagur, pagesos.

Dia 4 dematí Mn. Benejam i En Moll prengueren l'automòvil i s'espitxaren a Alaior, comensant tot d'una l'enquesta. Trobaren entusiasta ajuda ab Mn. Bartomeu Coll, subdiaca, son oncle Mn. Antoni Coll i els germans Piris (un metge i l'altre veterinari), que elze introduiren a tots els llochs ont ensumaren que hi pogués haver bona cosa de vocabulari alaorenc Així pogueren fer un escorcoll molt detingut, escatant les seccions, de fusters, araders, moliners, assaonadors, mestres de cases, parts del còs humà, parts exteriors del còs dels animals de peu rodó, noms de parentiu, vestits, arreus de cuyna, jochs d'infants, parts y dependències de la casa, porquetjades, farciments del porch, parts de la cínia, del carro, arada, jou i demés arreus d'agricultura, arbres fruytals, vinya, elaboració del vi, bestiar de llana, formetjar, etc. Els principals centres d'escorcoll foren el Col·legi de Monges Carmelites, el del Patronat de Sant Joan Bta. de la Salle, la botiga de l'arader Mtre. Gabriel Pons i Pons i el molí de Mtre. Josep Mascaró i Triay.

El dia dels Reys, 6 de gener, Mn. Benejam i en Moll donaren per acabada l'escursió tornant hora-baixa a Ciutadella.

II

Escapada a Esporles (Mallorca)

Dia 12 febrer

Prexim ab En Moll l'automòvil a les dues, i a les tres i busques som a Esporles, trobanti Mn. Mateu Togores, Rector d'assí i Mn. Joan Ribas i D. Antoni Riera i Jaume, Potecari, el gran fedor de cèdules lexicogràfiques, puys ab la seua familia n'ha fetes mes de 330.000.

Ab tan bons amichs trassam el pla de campanya i rompem el foch per dos vents.

Compareixen ben aixermats tots aqueys minyons: Antoni Mates i Mir de 10 anys, Tomàs Calafell i Mir de 10, Joan Riutort i Mulet [7] d'11, Arnau Llinàs i Capllonch d'11, Bartomeu Comes i Moranta d'11, Vicenç Calafell i Mir de 14, Gaspar Sabater i Llinàs d'11, Bartomeu Sastre i Bosch de 12, Sebastià Tries i Vich d'11, Pere Aulí i Bosch de 12, Rafel Ferrà i Arbós d'11, Joan Arbós i Quetgles de 10.

Tots son de l'escola que té lo Rt. Sr. Rector instalada en els baixos de la Rectoria, i que la fa ell meteix, teninhi per ajudants l'esmentat Mn. Ribas i llavò D. Rafel Nadal i Roca, haventhi tres grans sales espayoses, ab grans finestres i vidrieres i ab tots els arreus d'una escola ben armada de tot lo que demana la Pedagogia. Ja l'any 1920 que vinguí a estudiar la *conjugació*, me cridà estraordinariament l'atenció lo instruits i foquetjats que están els minyons d'aquesta escola. En lloch de Mallorca, Catalunya i Reyne de València he vists uns minyons mes lletraferits, mes ben ensenyats. Es una glòria del Rt. Sr. Rector que no para may de cremarhi oli, de desturmellars'hi. Mon company Moll ha trobat lo meteix envers de

tals minyons, que ja son estats partits a dirli noms d'aucells, cunills, animalons i animalonets, parts del còs humà, intencius, colectius, diminutius, castes de pedreny; ab tot lo qual pogué escorcollar a fondo la fonètica esporlerina.

Jo per la meua part he emprat l'amo'n Joan Homar i Arbós, Secretari del Jutjat Municipal, l'amo'n Josep Mates i Arbós, conrador, i Mn. Joan Ribes i Martorell, tots tres nadius d'assí, que se posen a dirme mots de la vida casolana, de pastes, d'animals, de les facultats intel·lectives i sensitives dels racionals i els noms que pren l'home des que neix fins que's mor, segons els graus d'edat. Prench nota de tot; i com mos ne temem, ens toquen les vuyt i mos esquixam a sopar i després a geure.

Dia 13 febrer

En Moll de bon matí s'entrega a l'escola del Sr. Rector; troba ben allimats aquells dotze minyons d'anit passada, que li diuen vint i cinch jochs infantils, noms del dimoni, facultats intel·lectives, caragols, els noms d'aucells que anit passada no pensaren a dirli, noms dels dies de la setmana i dels mesos, festes anyals i un enfilall de cançons populars. El cap vespre li diuen altres cançons i uns quants de jochs mes.

Jo ab D. Antoni Riera li envel a l'escola del Sr. Rector i m'aborden tots aqueys minyons: Francesc Marimon i Alcover de 8 anys, Llorenç Mates i Moranta de 12, Francesc Comes i Llinàs d'11, Joan Ferrà i Bauzà de 12, Bartomeu Bestard i Roca de 8, Miquel Cabot i Sbert de 8, Guillem Llaneres i Nadal de 9 i llavò N'Antoni Moranta i Morey de 18. Aquesta infanteria me diuen centenars de mals-noms que les famílies esporlarines duen, i que n'hi ha de curiosíssims i ben interessants fonètica i lexicogràficament. Se fa hora d'anar a dinar; i dinats se presenta Mtre. Gabriel Gomila i Comes,

mestre picapedrer dels mes entesos que haja vists. Comensa a dirme els mots vulgars de tots els rams de la construcció, i jo escriu qui [8] escriu. Vos assegur que ho duym ben arreu, i que mos ne passen per malla ben re-de-poquets de mots de pica-pedreria. Res, mos hi pegam fins prop de les deu. Dura devers una hora a mitján cap vespre que son dos que escorcollam Mtre. Gabriel: En Moll i jo, i mos dona raó a tots dos.

Mes tart se'n ve Mtre. Francesc Vila i Bosch, teixidor de teler de ma. En Moll el pren per conte seu i l'espluga ben arreu sobre el ram de teixiduria.

Ab això se fa tart de tot, i cadascú se'n va a pendre redós a ca seua, i ibona nit tots plegats!

Dia 14 (febrer)

Ab D. Antoni Riera, Mtre. Gabriel Gomila i En Moll prenim bordada cap an *es Badaluch*, i mos aturam an el *Molí d'Escorxa* (de pi i d'auzina) de l'amo'n Joan Pons i Roca, esporlarí, el qual ens mostra tota la maquinària de tal molí i la manera que té de funcionar, i el nom de totes les pessas dels diferents endrets de dit molí, i hi surten un bell esplet de mots bens mallorquins. En Moll hi fa uns quants dibuixos.

Com mos ne temem son les onze, i li copam cap a Son Vic, a on estudiam la tafona, d'on llevaren les *presses de biga* que un temps hi havia posanthi presses de ferro, altament prosayques. L'amo'n Joan Pons i Fiol de Valldemossa, arrendador de Son Vic, mos explica un enfilall de mots de la fabricació de l'oli, desde que l'oliva la fan pasta fins que en resulta l'oli simat per una banda i per l'altra la *molinada*.

Pegam una ullada an els magnífichs jardins del voltant de les cases de la dita possessió, i a la una preniem el bobiot cap a Esportes. Al punt se posa a fer boyrina i fa gotes tot lo camí fins a la

vila, a on arriben ben roats i ab les sabates plenes de fanch. Dinam ab quatre grapades, i refermant l'escorcoll del vocabulari de picapedreria ab Mtre. Gomila pegantmoshi fins a les nou i mitja del vespre, que arribam a ferhi el val Deu.

S'entrega devers les quatre sen Antoni Reynés i Roca, de 77 anys, d'ofici carboner i també ès pescador i cassador i diu que sap fer tota cosa que's present. En Moll l'espluga p'el cayre de carboner, i en treu un bon anyoch de mots ben rimats; i, com ès rallador p'els colzos, se'n treu moltes de dites que fan esbutzar de riure els circumstants. Mes tardet se presenta un mestre *paredador* i *margedor* de tota la vida, que espinzella an En Moll tots els mots que li venen de son ofici, que no son pochs ni mínvols.

De les cinch i mitja fins a les sis i quart som a la Fàbrica de Mantes de llana de D. Clement Verdaguer, de Barcelona, que es la mes gran d'Espanya, a on hi ha centenars i centenars de obrers i obreres. El Majordom de la Fàbrica, D. Joan Tarrassa i Arbós, la mos mostra tota, desteixinantse per obsequiar mos, i s'ofereix ab Don Antoni Riera a fermos les cèdules de tots el mots de dita fabricació que no tenguem. [9]

Prop de les deu quiscú pren redòs a casa seua, i ibona nit, tots plegats!

Dia 15 (febrer)

A les vuyt i busques s'esquitxa En Moll a la costura de les Monges de la Caridat per estudiarhi els jochs de nines i les altres fetes gramaticals que convenguen. Les nines que escorcolla lexicogràficament son aqueixes: Maria Nadal i Ripoll de 10 anys, Magdalena Tries i Vich de 15, Rosa Bosch i Bauzà de 12, Francina Arbós i Albert de 15, Joana Llinàs i Camps d'11, Aina Tarrassa i Arbona d'11, Aina Homar i Muntaner de 12, Aina Aulí i Bosch de 10.

Les quals li digueren catorze jochs dels que elles fan per dins ca-seua i p'el carrer, i llavò un bon grapat de cançons populars de les que corren per Esporles escampant bons olor de mallorquinidat. De la costura de les Monges s'espitxa a la ferrería dels Mtres. Llorenç i Josep Galmés i Mir, nadius de Manacor, però que fa molts d'anys que son a Esporles. Tots dos li diuen els termes mes propis del seu art, esmenussantloshí a luf. Entre les nines de Ca-les Morges i aqueys dos ferrers, que també son cerrallers, s'hi passa fins prop de la una, i ens troba que veníem de dues descubertes que hem fetes ab D. Antoni Riera: a Son Tries i a la Fàbrica de Paper-fort de l'amo'n Bartomeu Sbert i Riutort. Som anats a Son Tries per acabarhi d'estudiar la tafona de biga que a Son Vic no poguérem acabar d'estudiarla porque ja no hi ha biga, sino prensa de ferro. Trobam a Son Tries l'amo Anton i Cladera i Comas, que mos rep beníssim i crida Mtre. Jaume Moranta i Capllonch, de 67 anys, nadiu d'Esporles, etsequeyador i tafoner d'allà mateix, el qual, presentantse, ens dona relació ben especificada de tots els noms i feynes de una tafona de biga. De Son Tries mos espitxam a la Fàbrica de Paper-fort que hem dita, de don Bartomeu Sbert i Riutort. No le hi trobam; però hi ha lo seu fill don Gaspar que ens ho espinzella tot fil per randa, vull dir mos explica tota la maquinària i funcionament d'ella ab tots els noms respectius. Tant a Son Tries com an aquesta fàbrica trobam uns partida de mots tècnichs de la mes pura mallorquinidat, que mos posen ben xalests.

Ab això se fa hora d'anar a dinar i dinam com dos i dos fan quatre. Dinats, mos n'anam a despedirmos del senyor Rector, rendintli mil gràcies del costat que mos ha fet en tota la present enquesta, com en donam molts de mils de gràcies a D. Antoni Riera i Jaume i a la seua digníssima senyora i a sos simpátichs fills per lo molt que se son desturmellats i descalsats per trobarmos gent que vengués a dirnos paraules, i per lo bé que mos han tractats tots aquests dies. Mtre. Vicenç Calafell i Mir, hortolà de la Rectoria i antich

tafoner, ens mostra la tafona de la Rectoria i ens explica alguns noms de tal ram que no teníem.

A les tres el Majordom de la Fàbrica Verdaguer ens envia son automòvil, que ab mitja hora curta ens du a Ciutat, i s'acaba aqueixa curta escapada, que mos ha dit de primera bona, gràcies a Deu. Fins a uns altra, si Deu ho vol i Maria. [10]

III

Escapada filològica a Lluçmajor

(19-23 febrer, 1922)

Dia 19 febrer

Ab en Moll agafam el tren de les dues trenta i cap a Lluçmajor son les feynes.

Ens esperen a l'estació mos bons amichs Mn. Antoni Josep Pont, Mn. Telm Salvà, Vicari d'assí, i son oncle l'amo'n Damià Sastre, lluchmajorer igualment de 72 anys d'edat, entès ferm en ram de bestiar i de conrar la terra. Li envelam a la Rectoria, a on trobam els altres amichs nostres: Mn. Andreu Pont, Rector de Lluçmajor, l'amo'n Joan Móger de les Males Cases i Mtre. Josep Ferrer i Catany, l'escolà d'aquesta parròquia. L'amo'n Joan ès un dels primers propietaris d'assí, entès fora mida en ram d'abres i de conrar la terra i un cristià d'aquells més cepats d'ànima.

Per lo que pogués esser, hem romput el foch de l'enquesta sobre el dialecte lluçmajorench, que ès dels interessants de Mallorca.

En Moll pren per conte seu l'amo'n Damià i investen el ram d'ovelles, a on hi ha tant de camp per còrrer a casi totes les comarques; i com mes remotes son, mes. L'amo'n Damià resulta un dels grans coneixedors del vocabulari ovellench. Hi fan feyna fins prop de les set.

Jo ab l'amo'n Joan, el Vicari Telm i l'Escolà investim el ram de la vida natural i espiritual, que és tan ample i llargarut, i son un bé de Deu les paraules o frases de tal ram que brollen de la boca d'aqueys bons lluchmajorenchs.

Ab això ens toquen les vuyt i suspenem el foch fins demá dematí per anar a enllestir les altres feynes que encara mos queden, acabant per anarnosne a veure la *mula blanca, verbo* dormir.

Dia 20 febrer

Se presenten a les vuyt i busques l'amo'n Damià i l'amo'n Joan i mes tardet els Rts. Vicari Mn. Telm i Mn. Antoni Noguera, i ja som partits a descapdellar: ells a dir mots i nosaltres a escriurelos.

En Moll se passa tot lo sant dia, matí i cap vespre, ab l'amo'n Damià, donantli aquest tot l'esplet de mots del ram d'ovelles que anit passada no li digué i totes les paraules referents a llet, formatge i llana i després tota la nomenclatura del *bestiar gros* (égües, mules, cavalls, ases, bous) i del *bestiar de cerra* (corchs, porquim, sobrassades, botifarres, botifarrons, llengonisses) i qualque cosa de *cabrum*. Llavò emprenem el vocabulari d'abres fruytals, endardellant els mes abundosos de Lluçmajor: pomeres i pereres.

Jo me pas igualment matí i cap vespre estudiant ab l'amo'n Joan tota la tracalada de mots referents a les parts del cos humà, a la vida religiosa, edificis sagrats, costums casolanes i festes anyals, i vos assegur que en surten a betzefs de mots curiosíssims, resultant [11] la vida lluchmajorenca antiga d'una color local intensíssima i d'una opulència etnicament meravellosa. ¡Quina llástima que una gran part d'aqueixa vida se sia esveida baix de la dessustadura acció del cosmopolitisme, que ès vertaderament pesta cernuda per tal vida, i que bellament li poden cantar aquella cansó que corr per tot Mallorca:

*Saps que la vaig notar be | la paraula que'm digueres! | Garrida,
tant de mal feres | com sa boyra a ses cireres | quant està en flò's
cirerer.*

Li hem pegat fins devers les set, i llavò hem llicenciats l'amo'n Joan i l'amo'n Damià, que han tenguda la santa i heroyca paciència d'aguantarmos el costat matí i cap-vespre, com poch homes ho haurien fet!

Mes tart, llests de totes les altres feynes que calien, mos ne son anats ab un peu devant l'altre a donar part a la nit.

I prou fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 21 febrer

De bon matí En Moll se'n va a ca les Monges de la Caritat per escorcollar ab les minyonetes de la costura que hi ha, els jochs infantils, els intensius i la fonètica. Vetassí les minyonetes que les Monges li presenten per tal escorcoll: Maria Puig i Montserrat de 10 anys, Margalida Socies i Llambies de 12, Antònia Garcies i Catany de 10, Francisca Catany i Pons de 10, Maria Sastre i Tomàs d'11, Maria Romaguera i Cardell d'11, Margalida Rubí i Catany d'11, Francina Garau i Tomàs de 12.

Comensa a preguntarles dels jochs que elles son tan afectades de fer, i totes li responen come canaris i n'hi diuen fins a catorze, casi tots ben interessants i ab la mateixa seguida els aglapeix una partida de fenòmens fonètichs i un esbart d'*intensius* (augmentatius i diminutius) ben bufarells, i s'hi peguen fins a les onze.

A les vuyt i busques s'entrega l'amo'n Damià Sastre i seguim ab ell l'enquesta sobre les festes i costums lluchmajorenques, tan pintoresques i curioses, de la diada de Pàscua fins a Nadal, i s'hi envitricollen una partida de coses que ens donen un bell raig de mots d'allò d'allò. I ell diu que diu mots i frases, i jo escriu qui escriu, com

mos ne temem, sentim l'automòvil del nostre coral amich D. Miquel Mataró, Bal·le d'assí, banquer i gendre de l'amo'n Joan Móger, que se'n ve a cercarnos per anar a dinar ab ells a Son Munar i veure ses *Males-Cases*. Eren les onze i quart. Ens aficam dins l'automòvil ab el Sr. Rector i En Moll i menant la corredoríssima màquina D. Miquel, que ès un menador de primera bona (no dich *chófer* perque per la meua Duana no passen paraules tan barbatxes com aqueixa) ab un sant-i-amen som estats a Son Munar (8 kilometres lluny de la Vila). *Son Munar* i *ses Males-Cases* son dues possessions de l'amo'n Joan, que ens ha mostrades, admirant els seus sementers i la grandiosa partida d'amel·lers, garrovers i figueres, casi tot sembrat d'ell. Tot mirant aquells sementers i aquelles llargarudes fileres d'abres fruyters, no hem parat ab En Moll de pellucar mots a dreta i esque[12]rra, i hi hem feta una bona partida de dibuixos de coses que tenen noms ben interessants. Tots hem fet bon cap de taula perque el cuyner, que es Mtre. Joan Carbonell i Boscana, de 60 anys i lluchmajorer ben genuí, ens ha fets uns aguiats que els angels hi cantaven. Hora baixa de tot ja li hem hagut copat ab l'automòvil ben acanalats cap a la vila, a on ab Mtre. Joan i l'amo'n Joan En Moll ha escorcollat tot el ram de figueres, pruneres i aubercochs. Acap jo de resar i hi comparesch i investim els noms vulgars de les malalties, i elze donam llendera fins prop de les nou, que mos n'anam a enllestir les altres feynes que ens quedaven i llavò a donar part a la nit, i prou per avuy.

Dia 22 febrer

De bon matí mos espitxam a Ca'ls Germans de les Escoles Cristianes d'assí. Surt lo Rt. Germà Superior, persona molt fina; li explicam la nostra curolla demanantli set o vuyt minyons per escorcollarlos En Moll sobre jochs i altres erbes, i mos presenta tots

aqueys: Jordi Font i Jordi de 14 anys, Bartomeu Pou i Tomás de 9, Joan Segura i Miró d'11, Miquel Vidal i Salvà d'11, Jaume Calafat i Pocoví de 13, Joan Vidal i Tomás de 15 i Antoni Sacristà i Moragues de 13. I ja son estats partits a dirne de jochs an En Moll, enflocantn'hi fins a 23, alguns ben interessants, i llavó li han dits un enfilall de noms d'aucells, i li han donat recapte fins passat les onze, que se'n ès vengut a a la Rectoria i ha replegat bones ambostes de noms d'animalons i animalonets de boca del Vicari Mn. Telm Salvà i Mn. Antoni Noguera i de boca de l'amo'n Joan Móger, que de les vuyt i busques ensà me deya mots de la vida irreligiosa, bruixaries i supersticions, noms de parentiu i noms vulgars de les malalties i desiara qualche cansó popular referent an els mots que va descapdellant, tasca en la qual li ayden els esmentats Vicaris. —Se fan les dotze; ens n'anam a dinar, i dinats, encara pegam una estreta an els noms del vestits d'home i a les diferents pessas de quiscún, que mos diu l'amo'n Joan; i En Moll i jo ihala escriu qui escriu!

Cauen les tres i mija. Prenim comiat de tota aqueixa bona gent lluchmajorera que tant s'ès descompassada per dirnos tantes i tantes paraules i tractarnos come papes; i icap a l'estació manca gent! Trobam el tren a punt de coparli cap a Santanyí. Hi pujam, i ide d'allà mes que depressa! Ab devers cinch quarts mos som tirats a Santanyí.

IV

Escapada filològica en Els Llombarts

(22-25 febrer 1922)

Trobam a l'estació lo antich amich i coral company de causa Mn. Miquel Clar i Vila, que ens fa pujar an el seu carretó i mos ne du a casa seua an *Es Llombarts*, llogaret uns 4 kilometres lluny de Santanyí, que el té per Rector, i hi ha de fer de Bal·le, de Notari, de

Jutge i de Administrador de Correus, no perque tenga cap no[12]menament de l'Autoritat per cap cosa d'aquestes, sino per espontània i irrefagable voluntat de tota la gent llombardera. Arribam hora-baixa de tot a ca Mn. Clar, i mos reben ab paumes d'or son germà l'amo'n Guillem i la seua germana la madona Magdalena. No estam gayre a comensarlos a preguntar segons l'orde del *Questionari*, comensant per lo que puga esser l'enquesta lexicogràfica i gramatical. En Moll escorcolla l'amo'n Guillem sobre ram d'abres, aquells que n'hi ha mes per aqueys endrets: amel·lers, figueres, pomeres, pereres, pruneres, garrovers.

Jo invest ab Mn. Miquel i la madona Magdalena les seccions de vida religiosa, vida natural i casolana, facultats i sentits; i hi fas una bona bolitxada. Com mos ne temem son prop de les vuyt i posam forqueta fins demà dematí, per enllestir les altres feynes que calien, acabant per anarnosne a posar els ossos de pla.

Dia 23 (febrer)

De bon matí mos n'anam ab Mn. Miquel Clar i En Moll a ses Comes per aglapir el sen Toni Rigo i Vicens, llombarder, de 83 anys, que ha fet de pastor 47 anys a diferents possessions i que encara té esment a una guardeta seua. No el trobam a ses Comes; prenim cap allà on mos-diuen que té les ovelles i el topam a la fi devers la marina del Rafal dels Porchs, que fa la pretxa ab En Blai Bonet i Perelló, santanyiner, de 26 anys, oguer del dit Rafal des Porchs. Els envidam per que mos diguen el vocabulari de llur respectiu bestiar. Ens diuen que sí, i allà meteix dins la garriga, estones de drets i estones d'asseguts en terra el Sen Toni se posa a dir an En Moll mots referents an el bestiar que guarda; i En Blai ja ès partit a dirme'n a mi del bestiar de cabreste, i nosaltres allà escriu qui escriu. Mos hi pegam fins a mitx-día, que mos n'anam a dinar. Devora Ca'n Clar,

topam el sen Francesc Mas i Burguera, llombarder, de 65 anys, que menava una trutja ab porcellins a pasturar. L'aturam i li treym una partida de paraules de ram de porchs.

Tot d'una d'haver dinat, En Moll pren per conte seu la madona Magdalena, dues llombarderes mes, Na Maria Mestre i Coves, criada, i Na Francina Burguera i Vidal, trempada ferm per aguiar. Elze mostra la llibreta de dibuixos de coses de cuyna i de rebost i li diuen els noms *llombarders* de totes aquelles coses, llavò els noms de parentiu, dels vestits de les dones i del *menuday* dels infantons neixents, i entre i entre un bon enfilall de cançons populars, polents de vocabulari i ben interessants per llurs construccions sintàctiques. Ab aquesta tasca se passen tot lo capvespre i tota la vel·lada.

Jo les he ab Mn. Miquel i l'amo'n Guillem, que m'espinzellen mes mots de la vida relligiosa i irrelligiosa i llavò totes les parts del còs desde els cabeyes i la closca fins a les ungles dels peus. Llavó emprenem l'abundósissim vocabulari de la terra com element de l'home (bosch garrigues, terra conradissa, feynes i eynes de conrar, cereals, llegums, sembrar, entrecavar, xercolar, mitjancar; i d'en tant tant ivenguen bones cançons d'allò mes *llombarder*! Res, que, com [14] mos ne temem, mos toquen les vuyt del vespre, i tallam caps per enllestir les altres feynes ab que la gent de ca-seua solen acabar la dieta. I, fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 24 (febrer)

De bon matí dues Monges mos menen un esbartinyol de minyonetes de la costura per que diguen an En Moll els jochs ab que se solen entretenir les pitxorines llombarderes i que ab llur pintoresca conversa poguem estudiar la genuina fonètica d'aqueys varals. Vetassí els noms i edat de tals minyonetes: Maria Burguera i Barceló d'11 anys, Catalina Bonet i Mas de 10, Apol·lònia Vicens i Garcies de

9, Antonina Aina Ferrer i Mas de 19, Maria Burguera i Vicens de 9, Magdalena Mas i Burguera de 5, Catalina Vicens i Vidal de 8, Rosari Ramos i Correa de 10, Joana Aina Mas i Monserrat d'11, Francina Vidal i Vidal de 10, Margalida Vicens i Burguera de 7. Aqueixes revel·leretes diuen an En Moll una bona partida de jochs, que li juguen devant per que veja mes be com son i llavò un carrerany de noms d'aucells; i, com rallen p'els colzos quant i mes per la boca, surt bellament la fonètica *llombardera* ab tota la seua genuinidat. Ab tan agradosa tasca se passen fins prop de mig día.

Ara jo de les vuyt fins prop de la una tench prou que fer ab l'amo'n Guillem, que m'espinzella el nom d'eynes de conrar que anit passada ens passaren per alt. Per sebre'n mes la prima, ens esquitxam a l'obrador del ferrer Mtre. Francesc Garí i Coll i després a l'obrador de Mtre. Bartomeu Mas *alies* Torres, fuster de carros. Un i altre me diuen el nom de llurs eynes i feynes respectives, en dibuix una partida, i llavò ab l'amo'n Guillem refermam la descuberta dels mots de conrar, comensant per fems i *femades* (payús podrit ab fuyes de figuera de moro i altres herbes i terra, i llavò formiguers). Aquí, com dins tota la pagesia de Mallorca tot això se diu *femada*, maldement no hi haja gens de fema de bístia. ¿Que ho senten aquells esquitarells que devers l'any 1912 me mogueren aquell tira-muixell sobre la significansa del mot *femada*? Passam després en el *segar*, *batre*, *fer bell* (llevar d'era)[,] *ensacar* i *embotigar*, a on hi ha tant de camp per còrrer. Ens hi pegam fins a sol post, que s'entrega el sen Joan Cabrer i Burguera, de 54 anys, llombarder, conrador i a temporades mariner, que me dona una relació ben especificada dels noms vulgars dels estels i constelacions mes conegudes; i llevò m'hi rebat el clau el sen Guillem Bonet i Ferrer *des Celler*, que ja ha doblegats els xeixanta, que en matèria d'estels sab del llim de les olles, i també en ram d'abelles. Es el primer *beyer* des Llombarts i per això el mos ha menat l'amo'n Guillem la banda del capvespre i ha dit an En Moll tots els termes del ram d'abelles, després d'haver

aquest pellucat ab Mn. Clar els noms dels animals casolans, animalons i animalonets, cans, rates, gats i cunills, i ab l'amo'n Guillem fan tot el rams de porchs.

Com mos ne temem, son les vuyt i mitja i tallam caps allà on som abans de pus raons. ¡I prou per avuy! [15]

Dia 25 (febrer)

Tot lo sant dematí En Moll les ha ab la madona Magdalena, Na Maria la criada i madó Francina Burguera i Vidal, que li diuen el nom de totes les castes de roba que s'usaven un temps, les que s'usen ara, llavò totes les pessas d'un llit i son guarniment i els altres mobles d'una casa, ram de matanses (sobrassades, botifarrons, llengonisses, etc.), aviram, bugada i festes anyals i costums i demés carro portal: i entre i entre bells enfillals de cansons, entre totes prop de cent, sense contar la xeixantena aglapides els dies anteriors. Res, que En Moll ha escrit fins que mos som posats a la taula, prop de les dues.

Ara jo he seguida ab l'amon'n Guillem i Mn. Miquel la tasca del ram de conrar, que no acaba may, i llavò hem pegat an el bestiar bovim, i a totes les seccions de *la casa*, això ès, totes les parts i dependències d'una casa, mirada de part defora per devant, per derrera, p'els costats, per la teulada, i llavò de part de dins: *casa de davant*, *casa de darrera*, cambres, estudis, escala, sòtils, cuyna, rebost, forn, pastador, estables, bovals, paissa, pou, *xisterna*, ajup (ajup), i finalment les castes de terra i de pedreny i els accidents atmosfèrichs (pluja, vent, trons, llamps, neu, gelades). Per escatar tot això no mos ha bastat el dematí i hem aprofitada una horeta després de dinar, i mos ès vengut tan just com la pell del nas poderho acabar. En Moll ha hagut de fer altre tant per pellucar els

mots de secar figues, canyissos, sequer, urons i altres xirimindangues.

Arriba l'hora de fogir des Llombarts perque a una altra banda ens esperen. Donam milions de gràcies a Mn. Miquel, a l'amo'n Guillem i a la madona Magdalena de tan esplèndidament com mos han tractats i de tant com se son desturmellats per abocarnos paraules i cercarnos gent trempada que també mos n'abocassen. A poques bandes hem trobats uns cooperadors tan fervents i de tan poca sòn.

En prenim comiat, i ab lo tren que surt de Santanyí a les cinch i busques icap a Ciutat manca gent! arribanhi devers les vuyt.

I assí s'acaba aqueixa mica d'aixida lexicogràfica i gramatical, i ja no contam ferne altra fins a Pascua, si Deu ho vol i Maria.

V

Escapada a Manacor, Vilafranca i Artà

En nom de Deu nostro Senyor i de la seua Santíssima Mare la Benaventurada sempre Verge Maria, Mare de Deu y Mare nostra. Amèn.

A

A Son Crespí Vell

Dia 17 (abril)

Li envelam ab En Moll cap a Manacor per fer un día de Pascua ab tota la meua família. Casi tot lo día no sortim de visites i de donar les Bones Festes arreu, tants se'n presentin; però a cada punt [16] sempre aglapim qualque mot ben escayent que brolla d'aquesta i d'aquella altra boca, i izás! ja li consignam demunt la llibreta.

Dia 18 (abril)

De bon matí li copam cap a Son Crespí Vell, a on ab mon germà Martí, son cunyat Joan Duran i Ordines de Ca-Na-Berga, ma cunyada Magdalena Duran, mos nebots Antoni, Francina Aina i Miquel Alcover i Duran escatam un ramat de seccions. Jo endardell vocabulari: *a)* d'abres; *b)* arreus de casa i de vida casolana; *c)* castes de robes *fetes en casa* (llana i cànynom filat en casa i obrat del teixidor) i duytes de fora terme; *d)* castes de vestits i trajos antichs i moderns d'homo i dona; *e)* castes de *cuynats* i *aguiats* (principis i derreríes). Ab tot això surten tants i tants de capítols, que m'ocupen tot lo sant dia.

Moll ab En Martí i En Joan de Ca-Na-Berga aclareix tot lo referent a la vida dels porchs i les matanses, el nom de les parts del jou, barreres de portell, aixades, coixí de llaurar i tirar a carro i la varca antiga, fent dibuixos de tot. Per que veja ben bé la forma i components de la varca antiga (les que duen ara, están molt tramudades), n'hi fan una ab la sola de paper fort, els *ansarols* i la *talonera* de pell *crua* (sensa adobar) el *fermay* d'una pauma i les *varqueres* de llenderina de cànynom. I llavò li espinzella tot el ram de bestiar de cabreste i bovim a on hi ha tant de fil a bollir.

Ab això s'embarraca el sol, se'n ve la fosca i tayam caps i acabam per anarnosne a veure la *mula blanca*.

Dia 19 (abril)

Mos posam ab feyna de bon matí i replech bones ambostes de vocabulari de contractes agrícoles ben especificats, castes de terra, mots de la vida casolana, matissos dels colors i altres erbes.

En Moll ab les madones Magdalena i Maria i N'Aina aclareix mes noms de les robes i vestits d'altre temps d'homo i dona, especificacions del ram de formetjar, mes noms *d'aguiats*, botonades i altres joyes de les dones d'en-primer, i dibuixa les diferents classes de *rebozillos* que duyen, i que favorien tant les cares femenils (les modes casi sempre les desgracien).

Aquesta tasca es tan destorbaret que mos hi passam tot lo día i ja ès fosca negra quant l'acabam d'enllestir.

Dia 20 (abril)

De bon matí En Moll s'esquitxa a l'esglesieta de Son Negre i envida a dirli mots els al·lotineus de l'Escola del bon colaborador En Fermí Gómez, nadiu de Madrid i mallorquinisat en aqueys varals. Els *al·lotineus* que li presenta En Gómez son els següents: Pere Santandreu i Duran de 9 anys, Melcion Mascaró i Frau de 9, Bartomeu Quetgles i Riera de 9 i En Pere Puiggròs i Santandreu de 8; els quals diuen an En Moll un bon enfilall de jochs infantils, polents de vocabulari, i llavò ma cunyada Magdalena i ma neboda Aina li espinzellen jochs de nines i una bona tracalada de cançons populars.
[17]

Jo me pas casi tot lo dia replegant mots i mes mots de la vida casolana de la pagesia manacorina, que ès de les mes opulentes llingüísticament que may haja vistes; i pelluch també lo que, segons un *carrioner* i un llorensí *diuen les gallines quant han post* i lo que *hi respòn lo gall*, lo que *diu una campana petita* que hi ha en el campanar de Son Carrió, que hi toquen *la missa*, i lo que *deya* la màquina del ferrocarril una vegada que se'n duya els *quintos* de Sant Llorenç.

Ab això se fa hora baixa i li estrenyem cap a Manacor ab En Moll per demà pendre una altra bordada.

B

A Vilafranca de Bonany

Dia 21

A la set i mitja prenim els atapins cap a Vilafranca de Bonany, arribanhi abans de les vuyt i mitja. Ens aculleixen coralment mos nebots l'amo'n Joan Santandreu i Gayà i la madona Maria Llinàs i Alcover i llur mare la madona Joana Maria Gayà. S'entrega a posarse a les nostres ordres lo nostre aixerit colaborador En Josep Bauzà, seminarista.

Deixam la micoya d'equipatge que duym i mos tiram an el carrer ab En Santandreu i En Bauzà. Ens aturam an el forn de Mtre. Antoni Vilanova i March, i el forner ens diu un enfilall de mots del seu ofici. Entram llavó a la Rectoria a saludar Mn. Salvador Oliver, novell Ecònom d'aquesta Parròquia, que s'ofereix a fermos costat en la present enquesta. Ens aturam llavò a ca madò Francina Gayà i Mayol, de 63 anys, i mos diu els mots del ram de filar, que ara torna estar en raure des que la roba de fàbrica va tan cara. Ens entregam després a ca l'amo'n Miquel Truyol i Mesquida, des Molí Nou, de 87 anys, nadiu de Felanitx, però que fa molts d'anys que come conrador caplleva devers Vilafranca. S'entrega a les hores, el sen Guillem Bauzà i Sansó de 87 anys, vilafranquer i conrador de tota la vida. Mes tart s'hi aplega l'amo'n Miquel Barceló i Sastre, de 53 anys, nadiu de Vilafranca i conrador de tota la vida. Ab aqueys emprench la replega del vocabulari de la terra com element de vida per l'home ab tot el ram de conrar la terra i totes les eynes i feynes de tal ram, com femar, sembrar, xercolar, segar i batre, cereals i llegums. Hi traüllam casi tot lo dia, fins que la fosca del vespre ve a capturarnos.

En Moll per la seua part pella de madò Francina Gayà una bona partida de noms de vestits que s'usaven en primer devers Vilafranca; i ab mon nebot Santandreu i l'amo Antoni Oliver i Noguera escata el ram de figueres, pomeres, pruneres, aubarcoquers, magraners i codonyers, els noms genèrichs de totes les parts d'un arbre, un bon raig de mots de bestiar de llana i mesures de vi i d'oli. Van llavò tots dos a ca'ls Mtres. Miquel i Joan Oliver, fusters, i a ca-Mtre. Bartomeu Soler, sabater, que elze diuen els termes de llurs [18] respectius oficis, que En Moll escriu i en fa una partida de dibuixos que ens donaràn molta de llum an el seu dia per la redacció del *Diccionari*.

Quant mos ne temem, se'n ve la fosca i tallam caps allà on som i icap a les cases! i ibona nit! ibona nit!

Dia 22

Jo me torn passar casi tot lo dia a ca-l'amo'n Miquel Barceló, gendre de l'amo'n Truyol, i tots dos segueixen dientme els mots de l'art de conrar la terra ab totes les seues dependències, i llavò tots els noms de les parts de la casa de part defora i de part de dins ab totes les seues oficines i dependències per habitarhi persones i bestiar. Aprofitant un parey d'estones que aqueys dos amos han tengudes altres feynes, he conferit ab el sen Sebastià Nicolau i Sansó, de 77 anys, vilafranquer, que ha fet de porquer, missatge, pareyer, pastor i gaveter, i de tots aqueys oficis i dels estels i constelacions del cel m'ha dites belles ambostes de mots, com també me'n ha dits la madona Joana Maria Gayà, mare d'En Santandreu i la meua neboda Maria.

Aprofit una altra estona per fer una magnífica replega de noms i frases de festes anyals i costums velles de Vilafranca, que m'espinzellen madò Maciana Artigues i Rosselló de 89 anys,

vilafranquera, criada a la possessió de Boscana, a on feu totes les seues jovintuts, madò Maria Garí i Nicolau de 73 anys, madò Joana Maria Bover i Bauzà de 55 anys i madó Margalida Garí i Amengual de 41 any, totes vilafranqueres i conrades de tota la vida, i que en matèria de rallar son com un molí que ha perduda la nadia.

En Moll de bon matí se'n va a la costura de les Monges de la Caridat, que tenen molts de centenars de nines. N'hi presenten set o vuyt de ben atxaravides que se posen a descapdellar come rossinyols i li diuen una vintena de jochs infantils i llavò una tracalada de noms d'animalons i animalonets i noms d'aucells. S'esquitxa després a ca-Mtre. Joan Bauzà, ferrer, a on pel·luca els mots referents a ferreria, dibuixant les eynes que hi veu mes interessants. Mes tart se planta dins ca-madò Maciana Artigues i hi compareixen les altres companyones mes amunt anomenades i madò Francina Aina Bauzà i madò Francina Sastre i Barceló de 78 anys, i pel·luca d'elles un bell esbart de mots de festes anyals i de farciments de porquim i tot un enfilall de cançons de coses casolanes, polents de vocabulari. Aglapeix llavò mon nebot Santandreu ab l'amo'n Miquel Truyol i son gendre l'amo'n Sastre i Barceló i li diuen el nom vulgar de les malalties de les persones i del bestiar.

A ca-mon nebot Santandreu replech d'uns quants de vilafranquers i vilafranqueres qualque cosa de fullets i etsisos.

Les nines de la costura que han dits els jochs i els noms d'animalons, animalonets i aucells, son: N'Antonina Mayol, Na Margalida Rosselló, Na Bàrbara Sastre, Na Margalida Garcies, N'Antonina Amengual, Na Margalida Barceló i Na Maria Bauzà. [19]

Hem acabada la tasca que mos havíem donada a Vilafranca, i feym mil mercès a totes les persones que tan gentilment mos han aydat a durla a bon terme, agraint a tots les moltes d'atencions que mos han tengudes, especialment lo Rt. Ecònom i mos nebots Joan Santandreu i Maria Llinàs i sa mare la madona Joana Maria Gayà. De tots prenim comiat coral.

C

A Manacor

Dia 23 abril

Pujam a les nou i busques an el carretó d'En Joan Santandreu i ab devers tres quarts mos tiram dins Manacor.

En Moll s'enbotona ab mon germà Pere Josep, l'amo Andreu Santandreu de Ca'n Barraques, una neta d'aquest i ma germana Francina Aina que li diuen i li espinzellen 44 castes de figueres i gran nombre de termes vulgars de les malalties i els remeys que la gent hi aplica. Ab la mateixa seguida l'amo Andreu Santandreu, viudo de la famosa glosadora manacorina la madona Catalina Aina Prohens *Comes*, i un dels homos mes desxondits i mes entesos en coses populars, m'espinzella els noms vulgars dels estels i constelacions capdals que el poble observa, especificantme el curs de cada estel i de cada constelació i si elze veuen totes les nits de l'any; i si just elze veuen a temporades, quant ès que elze veuen i quant no. Negú may me n'havia donada una relació tan especificada i per menut; i després d'això me dona una partida de clarícies dels vestits d'home d'altre temps que s'usaven a Manacor quant ell era al·lot pusser. Acudeix llavò En Miquel Roig i Rigo, de mal-nom *Bal·let*, del Clot de Son Sigala, de 70 anys, que n'estigué molts per missatge a ca-nostra; i entre ell i N'Andreu de Ca'n Barraques me diuen un altre enfilall de mots de coses del camp d'allò mes interessant.

Com mos ne temem, mos toquen la *Queda* i quiscú pren per son vent, i ibona nit, tots plegats!

Dia 24 (abril)

De bon matí ens entregam ab En Moll i mon germà Pere Josep a l'obrador de Mtre. Antoni Llull i Rosselló, *gerrer* de tota la vida, que espinzella an En Moll el nom de totes les feynes i eynes i màquines de gerreria, de les quals treu En Moll una partida de dibuixos i mentres jo me'n vaig ben acanalat a ca-Mtre. Francesc Forteza, vell i coral amich meu i de l'*Obra del Diccionari*. Ab ell he escorcollat lo ram de *bessoneria de mel·la*. Mestre Forteza ès un *besson* dels grossos de Manacor i el qui en sap mes la prima,

A les deu i busques s'entreguen En Moll ab mon germà Pere Josep, llests de la gerreria, i li copam tots tres cap an el forn d'ensaimades de l'amo'n Martí Munar i Mesquida. Hi trobam la madona Aina Maria Oliver i Fernández, que ens espinzella tot el ram de pastes, això ès, totes les eynes de tal ofici i totes les *coses bones* [20] que hi fan, que son moltes i d'allò més recolat. El *Forn d'En Monar* ès el mes antich de dins Manacor i tots els llépols el saben massa. En Moll hi ha fet un fon raig de dibuixos p'el *Diccionari*.

Després de dinar visitam la botiga de robes de la Madona Magdalena Fuster i Segura, viuda de l'amo'n Lloaxim Fuster, gran amiga de ma mare, al cel sia ella. La madona Magdalena ab son fill Ferran diuen an En Moll el nom de mes de xeixanta castes de roba i diferents pessas dels vestits d'altre temps. En Moll s'hi passa tot lo cap-vespre, mentres jo m'espitx a fer el vocabulari dels *pescadors de canya* i de *llensa* i dels *cans de cassa*, que me espinzellen mos íntims amichs i companys Mn. Joan Morey, Mn. Joan Ferrer i Mn. Bartomeu Oliver, que en tal ram hi diuen de prim ferm. Tot això ho feym camina que camina tot passejantmos. Entradeta de fosca s'entrega l'amo Andreu Santandreu de Ca'n Barraques i ab mon germa Pere Josep se posen a dirme mots de tot el ram de conrar la terra, eynes i màquines agrícoles, femades, cereals i llegums, sembrar, creixensa del sembrat i malalties que el solen petxucar. Mos hi pegam fins a les nou, que tallam caps i acabam per anarnosne a veure la *mula*

blanca, havent pellucat En Moll un bon enfillall de cançons que li ha dites madò Bàrbara Ferrer *Rafalona*, de mes de 70 anys d'edat.

Dia 25 (abril)

En Moll se passa tot lo dematí engospant vocabulari del conreu d'horts i del ram de vinya, que mon germà, Pere Josep li espinzella, donantli les fites ben netes de les malalties dels ceps, castes de reyms, *vermar*, *trepitjar*, *trascolar*, *prensar* i embotar. Mentres tant jo seguesch pellucant mots de l'art de conrar la terra, que ès tan envitricollat i llarguerut i polent de vocabulari. Les fonts a on m'abeur son mon germà Andreu, mon cunyat Bartomeu Llinàs, l'amo Andreu Santandreu i ma germana Francina Aina. Mos hi pegam fins que fa fosca, i a les hores se posen a contarme casos de bruixeria, *etsisos* i *mal-bossí* i *fer les cartes*, que escrivim En Moll i jo tan brunent com sabem per donar raó an els contadors i que no mos escapin clarícies de tals rams, qualcunes curiosíssimes. Ab això mos toquen *La Queda* i alsam el camp fins demà dematí.

Dia 26 (abril)

De bon matí madò Rafalona diu an En Moll un altre enfillall de cançons, fins que ab ell i mon germa Pere Josep ens n'anam a la *Fàbrica de Destilació de Llenya* d'En Gaspar Fuster i *Germans*, fills de l'amo'n Jaume Antoni Fuster, de mal-nom *Gasparoto*, i mos ho ha espinzellat tot fil per randa un dels germans, N'Ignasi, que duya les mans brutes de tocar sustàncies negres de la fàbrica, però que anava ben uys espolsats i ab totes les potències ben desxondides. Es una fàbrica que honra Manacor i sobre tot els qui la manetgen. Afiquen tions de llenya dins alambins i a forsa de foch i d'altres manipulacions

en treuen una partida de sustàncies, com son: a) *pir lle[21]nyós*, such de la llenya; b) del *pir llenyós* surt *alcohol metílich*; c) *acetat de calç*; d) *alquitrà o verni*; e) i *carbó* que serveix per la cuyna i per les màquines de vapor perque no li han tret el *gas*; f) de l'*acetat de calç*, destilat en sech, surt l'*acetona*; g) destilat ab àcid sulfúrich, surt *acid acètich*; h) els alquitrans destilats donen *alcohol metílich*; i) olis de *creosota*; j) *pir llenyós acètich*; l) i *brea*. Hi hem aplegats uns quants mots d'alambí ben interessants.

Ab mon germà Pere Josep i ma cunyada Margalida Estelrich i sa mare, la madona Elisabet Maria Comes i ma neboda Catalina Alcover i Estelrich hem aglapits un bon raig de mots ab En Moll de ram de casa y de conró, fins que se son fetes les deu, i li hem copat a l'estació per anarnosne a dinar a Artà, prenint comiat de tota la *manacorineria*.

D

A Artà

Dia 26 (abril)

Pujam an el tren, i icap a Artà son les feynes! passant per Sant Llorenç des Cardassar, Son Carrió i Son Servera. Vé ab nosaltres l'Exm. senyor Marquès de la Torre (D. Ferran Truyols i Despuig), amich vell nostre i de l'*Obra del Diccioniari* i que parla un mallorquí ben rimat, com le hi parlen generalment tots els nobles mallorquins no rebordonits. Així ès que li engospam unes quantes de paraules de la mes pura mallorquinidat i llavò mos dona un enfilall de noms de *Comes* (terra *enclotada* ab rost de cada banda) de diferents possessions de Mallorca que ayden poderosament a fixar i precisar lo sentit real del mot *Coma*.

Encara no era anat may jo ab aquest bo de *tren* inaugurat antany, i he passat un camí molt entretingut. Demunt les dotze som

estats a Artà, hostatjantnos esplèndidament els senyors d'*Els Olors*, antics amichs i protectors resolts de l'*Obra del Diccionari*: D.ª Josepa Oleza i Cabrera, sa filla D.ª Joana Font *dels Olors* i Oleza, D. Pere Morell (Font-i-Roig) i Oleza.

Dinats, ens n'anam an el Convent de les Monges de la Caritat, a veure la meva neboda Sor Catalina de l'Esperit Sant Alcover i Duran, i la Rda. Madre Superiora ens autorisa per estudiar ab nines de la costura els jochs infantils i els noms d'animalons i d'animalonets que les minyonetes solen sebre prou bé. Hi deix En Moll per fer tal escorcoll i el fa ab les nines Heriberta Miquel i Vidal de 12 anys, Elisabet Lliteres i Sureda de 13, Francisca Esteva i Lliteres de 15, Bàrbara Ginard i Amorós de 12, Antònia Carrió i Dalmau de 13, Catalina Sanxo i Sureda de 14, Maria Bujosa i Tous d'11. Aquestes minyonetes li diuen una trentena de jochs i tot una ringlerada de noms d'animalons.

Mentres tant jo m'esquitx a saludar lo Rt. Sr. Rector Mn. Joan Rubí, bon amich de l'*Obra del Diccionari*, que s'ofereix a fermos [22] costat en tot i per tot; després me present a l'Escola Nacional de N'Andreu Ferrer, vell col·laborador nostre, quedant en que demà dematí hi anirà En Moll a escorcollar sos alumnes sobre jochs infantils i noms d'animalons i animalonets. A les hores m'esquitx an el Convent dels *Terciaris Regulars Franciscans*. Lo Rt. P. Superior (Fr. Pau Puigcerver) se posa també ab tots els Frares que té baix d'ell a la nostra disposició, i a l'acte m'acompanya a ca'l sen Gabriel Ferrer alies *Banya*, de 74 anys, nadiu d'Algaida, però que caplleva per Artà de quant tenia tres o quatre anys. Es estat porquer, pastor, cabrer i llavò *xeremier*, casat tres vegades: la dona darrera ès madò Margalida Sureda i Tous, de mal-nom *Rossa Badora*, de 75 anys, artanera. Ella me diu el vocabulari de filar i ell el de les xeremies, *fubiol* i flauta.

Quedam celietjats per demà a les vuyt. Me'n torn a ca-les Monges, prop de les sis, i trop En Moll, que suspèn l'enquesta per que

les nines se'n puguen anar a berenar; i jo don una lliçó d'ortografia mallorquina a les Monges que assí fan costura, que desitgen sebre escriure la nostra llengua perque les nines cada instant elze demanen coses de la nostra ortografia. Prop de les set tornam an el nostre senyorial hostatge, a on rebem la visita del Rt. Sr. Rector, de Mn. Francesc Fuster, Mn. Andreu Caselles, N'Andreu Ferrer i dos Ermitans de l'Ermita de Betlem: l'ermità Samuel, Superior, i l'ermità Geroni, els quals espinzellen an En Moll el vocabulari de les abelles i de la mel, puix, tals ermitans de Betlem son estats sempre grans *beyers* o *bereyolers*. Ab lo Rt. Sr. Rector quedam celietjats per demà a les nou i mitja dins la Sacristia de la Parròquia a on tots els capellans artaners me dirán mots del ram d'esglèsia i sacristia. Ab Mn. Fuster i Mn. Caselles investim el vocabulari de la terra com element de vida per l'home, això ès, llaurar, cavar, femar, sembrar, segar i batre ab totes les eynes que per tals feynes se solen emprar. La tasca es llargueruda i en tendrem per tots els tres dies que hem d'esser aquí. A les nou tallam caps, i quiscú se'n va a pendre redòs a casa seua, i ibona nit, tots plegats!

Dia 27 (abril)

De bon matí a les vuyt, deix En Moll a l'Escola de N'Andreu Ferrer, que ens presenta totes aqueixes unidats de combat: Tomàs Massot i Campins de 14 anys, Bartomeu Sales i Alzina de 14, Rossend Massot i Campins d'11, Antoni Cursach i Ferragut de 13, Joan Morey i Cabrer de 14, Cristófol Ferrer i Sureda de 9, Miquel Gili i Frau d'11. Se posen tots a dirli jochs infantils i noms d'aucells, essent notabilíssim i polent de bon de veres el vocabulari dels jochs de *baldufa* i *bolles*. En lloch havia trobada En Moll tal abundància de mots *tècnichs* en matèria de jochs. Se passa tot lo sant dematí ab aquests xabalets ajogassats.

Mentres tant, jo m'espitx ab quatre llongos a ca'l sen *Banya*, de qui pelluch el vocabulari dels porchs i dels bous; i a les nou i mitja entr dins la sacristia de la Parròquia, a on trop els clergues d'Ar[23]tà que m'esperaven, i emprenem la replega del vocabulari d'esglèsies i de sacristies, que ès tan envitricollat; i com mos ne temem ens toquen migdia, quedant celietjats per demà dematí a les nou, també a la sacristia.

Par lo que puga esser, ens n'anam a dinar; i dinats, ens esquitxam an *Els Olor*s ab la senyora vella, el senyor, son tenral fill i hereu En Gabrielet, i En Moll. *Els Olor*s ès una gran possessió d'olivar i auzinar, admirablement amillorada. Entram a la tafona de *dues bigues* i dues prenes (aquestes de ferro). Un dels dos Majorals que hi ha, el d'abaix, el sen Joan Femenies, artaner, ens espinzella tot el vocabulari tafoner que consignam dins les nostres llibretes i En Moll hi dibuixa lo *cavall-fust*, que sostén les *guies* de la *biga*, mot que recorda una época antiquíssima de la llengua, quant s'hi feyen encara construccions *asindètiques* de *sustantiu regent* ab *sustantiu genitiu* (*cavallus-fustis*). En Moll se'n va ab En Gabrielet per esser a les tres a l'Escola d'En Ferrer a on té celietjats els al·lotets del dematí que l'esperen ab bona devoció i li aboquen mes noms de jochs infantils i d'aucells i d'altres rams, que la gent menuda hi sap del llim de les olles.

Jo romanch an *Els Olor*s, i ab el Senyor i el Majoral d'abaix li envelam cap en el sementer a on pastura la nombrosa i gentil guarda d'egües, ab l'oguer que elze té esment, el sen Miquel Torres i Bisquerra, alies *Feyna*. El Senyor li diu que jo cerch els termes referents an el seu bestiar, lo qual vé molt de nou an aquell bon home i fa ulls ferm com me veu ploma i llibreta en mà i se veu que no sap si va de bo o si anam de berbes. Jo li esplich una mica la cosa i l'home arriba a ferse'n càrrech. Jo comens a ferli preguntes i ja ès partit a contestarme ben amatent, i entre ell i el Majoral me donen tot el vocabulari del bestiar de cabreste. A les hores deixam l'oguer,

agrintli el favor que m'acaba de fer, i li copam cap a l'auzinar a cercar un carboner que hi traïlla. Com no sabem l'endret a on té el tall, a forsa de crits del Majoral, ens arriba a respondre i a la fi ens topam ab ell. Es el sen Joan Negre i Pascual, alies *Mandoy*, nadiu de Bunyola, carboner de tota la vida, que anà a ferne devers els Pirineus, a Recasens, una temporada; i per cert que ès un gust sentirli contar les fantasies dels carboners pirenenchs, del[s] quals aviat estigué ple, i tornà a Mallorca perque el frit *pirenench* no li agradava gota. Sobre tot, el sen Mandoy ès estat el dianxa per espinzellarme tots els termes i mots de l'ofici de carboner i tot l'enderivell d'una sitja de carbó des que la principièn fins que *trien*, que n'he pogut treure mes such que de tots els altres carboners que havia aglapits a Mallorca, a Catalunya i an el Reyne de València.

Ab tot això el sol ja s'era embarrancat, comensava a fer fosqueta; i abans de mes raons mos aficam dins la galereta ab el Senyor i sa mare i de d'allà cap a Artà. Arribanthi trobam Mn. Francesc Fuster i Mn. Andreu Caselles i En Moll, i hem refermada la tasca del vocabulari agrícola, pegantmoshi fins passat les nou. A les hores tallam caps i quiscú se'n va a ca-seua a donar part a la nit. I fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria. [24]

Dia 28 (abril)

De bon matí acompany En Moll a ca'l sen *Banya*, que li diu lo vocabulari del bestiar de llana i del formatjar. A les deu s'aplega ab En Rafel Nadal, seminarista i colaborador actiu del *Diccionari*, que per motiu de no estar gayre llatí de salut ha retrassat uns quants dies el comparèixer an el Seminari. S'aturen a Ca'n Nadal mateix i En Moll hi dibuixa un jou de llaurar, uns gavilans, una picassa, una xada, dos fassets, una reureta de pastera. Se'n van llavò a Ca-Mestre Josep Alzina, fuster, i apunta, fenthi dibuixos, el nom de totes les parts del

carro, de l'arada i de les barreres del portell de foravila. El cap vespre s'entrega en el Convent de les Monges, a on les mateixes bergantelles de despuysahir ab unes quantes mes que se'n hi afigen (Na Catalina Forteza i Picó de 8 anys, Na Catalina Sanxo i Lliteres de 14, Na Maria Caselles i Esteve de 6, Na Magdalena Bisquerra i Pascual de 13 i Na Francina Massot i Campins de 8), li donen curioses notícies de la vida dels animalons i animalonets, molts de noms de peixos i un enfilall de cançons. Després s'esquitxa a ca-Mestre Josep Alzina i treu un futrau de dibuixos i mots del seu ofici.

Ara jo a les vuyt i tres quarts del matí deix En Moll a ca'l Sen Banya, i icap a la sacristia manca gent! a on trop els capellans que m'esperen, i ja son partits a dirme mots i mes mots dels diferents rams de conrar la terra, i me'n diuen una mala fí, fins que mos toquen migdia, i mos n'anam a dinar. Dinats, me'n torn a ca'l Sen Banya, i m'acaba de donar el vocabulari de la llet i del formatge i llavò tot el vocabulari de les cabres i el dels bous. Ab això se fan les cinch i mitja, i m'esquitx a ca-les Monges a donar una segona llissó d'ortografia mallorquina a les quatre o cinch que fan costura, pegantmoshi fins prop de les set. Prench redòs a Ca'ls *Olor*s, i la senyora jove ab sa mare i uns quants de capellans m'esmenussen el vocabulari de l'aviram donantme'n les fites ben netes.

Com mos ne temem mos cauen les nou i s'aixeca la sessió, anantse'n quiscú a ca-seua, i ifins demà dematí, si Deu ho vol i Maria!

Dia 29 (abril)

Abans de les vuyt En Moll se'n va ab Mtre. Alzina a un *molí de vent*, uns deu minuts lluny de la vila, fent una brusca ben espessa. El moliner nom Sebastià Ginart, alies *Corona*; ès molt xalest, i diu an En Moll lot lo vocabulari molinench, tan envitricollat com ès. En Moll hi fa

una partida de dibuixos. Allà mateix hi ha un *molí de sanch* (que hi roda una bístia), cosa rara avuy casi per tot. En Moll el dibuixa tan complet com pot, i posa llavò a cada cosa el nom que el moliner li diu. El moliner llavò els acompanya a un *molí d'aygo* de Mtre. Antoni Sanxo i Tarrassa, del qual engospa En Moll tot un enfilall de mots especials de tal molí. D'assí li envela cap a ca-mestre Joan Carrió, panerer, que li diu tot amatent el vocabulari de son ofici i fins i tot d'altres rams. Llavò s'embarriola ab Mtre. Joan Giscafré i Mora [25], *calciner* o cremador de forns de cals, que li dona els mots de tal ofici; i s'entrega a Ca'ls *Olor*s tart ferm a dinar.

Jo devers les set i mitja me'n vaig ab el cotxer dels *Olor*s a ca un ferrer que té un oncle de devers 85 anys, que ès un home d'una gran memòria i molt rallador; però an el pobret li pegà gota a la llengua, i parla molt embuyat, que casi no l'entenen. Per això mos ne tornam a ca'l Senyor, i allà ab les dues senyores, el cotxer i una criada vella, me donen clarícies ben espinzellades de les castes de robes que en primer s'usaven devers Artà i llavò els vestits que hi feyen per homes i dones. Mentres tant fa una bona ruixada que causa una alegria general perque tothom en demanava d'aygua ab la sequedat que hi havia. Devers les nou i quart va mancabant la pluja, i li estrench a la Sacristia, a on trop els capellans que m'esperaven per dirme mots dels diferents rams de l'agricultura. Se posen a dirme'n, i jo escriu qui escriu i ells diu qui diu, seguint totes les seccions del *Qüestionari*: castes de cereals i de llegums, sembrarlos, cuydarlos, malalties que elze venen, segar, lligar, garbetjar, batre, estendre, tocar, girar, ventar, traspalar, arerar, baletjar, ensacar, embotigar. Just de blat me'n han dites catorze castes. Sobre tot, hem arribat a acabar tant de *tu autem* passat mig dia. Aquests capellans se son portats heroycament donantme tan esplèndid vocabulari. Vetassí llurs noms que pos a a la *taula d'honor* de l'*Obra del Diccionari*: Mn. Francesc i Mn. Josep Fuster, Mn. Miquel Nicolau i Amorós, Mn. Pere Josep Sureda i Sanxo, Mn. Rafel Massanet, Mn. Andreu Caselles. Tots ells

ab N'Andreu Ferrer se son compromesos a replegar nos els mots de les seccions del *Qüestionari* que en tots aquests dies no hem tengut temps d'escorcollar. També ens han aydat prou lo Rt. Rector i sos Rts. Vicaris Mn. Ginard i Mn. Lliteres i llavò un dia l'Escolà vell Mtre. Miquel Morey.

A tots aqueys senyors i a totes les altres persones que tan bon costat mos han fet ab aqueixa enquesta, sobre tot als senyors *dels Olor*s, donam milions de gràcies, i prenim comiat de tots; i ab lo tren que ix d'Artà a les tres coranta ens espitxam a la Ciutat de Mallorca a continuarhi la tasca que hi tenim fa tants d'anys.

I donam per acabada aqueixa tongada d'escapades filològiques.

I fins que n'emprenquem una altra, que pot esser siga aviat, si Deu ho vol.

VI

Escapada filològica a Lluçmajor (11-13 maig)

Ab l'escapada del febrer no poguerem arregussar tot el cabal lexicogràfic que ens interessava. Per això feym aquesta altra escapada a Lluçmajor.

Dia 11

Agafam ab En Moll el tren de les dues quaranta que ens deixa a les tres quaranta an aqueixa gran vila. Lo Rt. Sr. Rector (Mn. An[26]dreu Pont) ab son germà Mn. Antoni Josep i Mn. Telm Salvà i l'onclo d'aquets l'amo'n Damià Sastre ens esperen a l'estació, ens menen a la Rectoria, i rompem tot d'una el foch lexicogràfic. Se

presenta an En Moll D. Guillem Puig i Salvà, pescador de canya dels mes acorats i li dona una relació ben especificada de tot aquell ram de pescar, per espay de dues o tres hores; mentres l'amo'n Damià Sastre, cassador fí, comensa a esmenussarme tot el ram de cassadors (*llovers* [que paren *lloves*], cassadors d'abeurada, de *ginyol*, d'escopeta i ca-mè, de perdius, de *cunís*, de *llebres*). Com hi ha tant d'endiumenjat, tayam caps devers les vuyt i mitja, i cadascú pren redós a ca seua i iprou per avuy!

Dia 12 de maig

En Moll pren bordada ab Mn. Antoni Josep Pont cap an el obradors de tots aqueys menestrals; Mtre. Gabriel Mir, fuster *primater*; Mtre. Miquel Clar i Cardell, parayre (teixidor de llana); Mtre. Antoni Oliver i Vidal, ferrer; Mtre. Julià Puig i Salvà, sabater; mestre Bernat Miró, llenterner; Mtre. Antoni Cardell, fuster de carros. A tots aqueys obradors (botigues) li diuen el vocabulari del respectiu ofici, dientli mots, además dels dits mestres, madò Maria Servera i Tomás, teixidora; En Julià Puig i Puigserver, de sabateria; i Antoni i Miquel Cardell. A casi tots aqueys obradors dibuixa diferents eynes i màquines.

Ara jo me pas tot lo sant dematí ab l'amo'n Damià Sastre, que segueix espinzellantme tot el ram de cassar, me dona les fites ben netes de la vida íntima de corps, esparvers, milans, falcons, moixetes, voltors, fures, mostels, cunís, llebres, cans-mens, cans-ervissenchs, cans llebrers, genetes, marts, gats selvatges, vida que coneix fil per randa, massella de vocabulari de lo mes interessant.

Devers les onze alzam el camp i ens n'anam a ca-Mtre. Joan Clar i Mulet, ferrer, que fa i compòn *màquines de segar*, que me diu uns quants noms de pessés de tal màquina d'allò mes bufarell i que jo no coneixia. La banda del cap-vespre visitam ab l'amo'n Damià la

gerreria i teuleria de l'amo'n Josep Noguera i Salvà, que mos mostra tot l'obrador, i el *Roder*, Mestre Antoni Bortorer i Salvà, m'explica de lo mes be el funcionament de la *Roda* (màquina caporal del gerrer) i el *Teuler* Mtre. Jaume Pizà me fa una partida de teules devant ab una lleugeresa i una pulcritut fora mida. L'amo'n Josep i la seua madona m'expliquen el forn i el nom de totes les feynes de gerreria que engarbullen. Després mos n'anam a la Rectoria i endardellam tot el ram de galls, nierons, pondre, lloques, polls, pollastres i demés carroportal, fins que se retira l'amo'n Damià i s'entrega Mtre. Bartomeu Duran i Clar, picapedrer, de 72 anys, que se posa a dirnos paraules del seu ofici, pegantmoshi tots fins passat les vuyt i mitja des vespre, ell diu qui diu mots picapedrerenchs, i nosaltres escriu qui escriu.

A la fí posam forqueta i aviat hem contat ab tots, i ifins demà dematí! [27]

Dia 13 maig

En Moll ab Mn. Antoni Pont s'espitxa an els obradors de mestre Bartomeu Font i Palou, fideuer, i de mestre Mateu Mir, selleter: els quals li diuen el vocabulari de llur ofici respectiu, i ell hi treu un aplech de dibuixos ben interessants. Mentres tant jo ab l'amo'n Joan Móger, de *ses Males Cases*, mos tiram dins la botiga de roba de mestre Sebastià Noguera i Mas, *Ca'n Denits*, i la seua germana la madona Catalina Noguera i Mas i la seua dona Llorença Rubí i Amengual ens diuen i especifiquen una partida de noms de roba antiga i moderna, que ens cauen de lo millor. Llavò li envelam cap a la fàbrica de llistes de l'amo'n Bartomeu Romaguera, de sobrenom *Guixa*, que ens espinzella les castes de llistes que fa. Ens crida molt l'atenció que dins la gran sala dels telers mecànichs hi ha entronisat lo Dolcíssim Cor de Jesús. Ens aturam llavò a ca-l'amo'n Joan i les seues dues criades madò Margalida Puigcerver i Tomàs i la seua filla

me donen moltes d'enquestes de la roba de drap antiga, dels vestits i de les botonades de les dones d'altre temps. D'allà pegam a ca-mestre Joan Pastor i Sastre, teixidor de drap i altres robes de cànnyom. Parlam ab sa mare, teixidora de tota la vida i que ja n'ha doblegats noranta cinch. D'allà ens n'anam ben acanalats a ca-mestre Miquel Font i Caldés, *teixidor de lona*, que ens dona les fites ben netes de tal roba.

Després de dinar, mos n'anam a ca-l'amo'n Joan Móger, que mos mostra una partida de *rebozillos*, *gonelles*, cubertors de taula, de llit i altres robes, d'entemps primer, que son vertaderes preciosidats. Admirantles mos passam una estona ben llarga, fins que se fa hora d'agafar el tren.

Prenim comiat de tots els amichs corals que aqueys dies tant se son desteixinats per fermos venir mots i mes mots d'aquells tan escayents per les nostres llibretes, fins que pujam en el tren, i icap a Ciutat son les feynes!

Aquí clovem l'escapada.

iFins a una altra, si Deu ho vol!

VII

Escapada filològica a Eivissa (4-11 juliol 1922)

Dia 3 juliol

Ab Mn. Antoni Josep Pont i En Moll prenim el vapor *Isleño*, i cap a Eivissa manca gent!

Dia 4 (juliol)

Arribam a les cinch del matí. Ens rep an el Moll l'Il·lm, Sr. Vicari Capítular (Mn. Vicenç Serra i Orvay), i pujam a la Fonda; com som tres, no hi ha lloch per nosaltres an el Seminari.

Dita missa i berenats, tots tres icap al Seminari! Mn. Pont s'espitxa a l'Hospital. Hi troba Na Maria Riera, de xeixanta quatre [28] anys. Li aglapeix la tonada de les *Caramelles* de Nadal, anotantne la melodia i la lletra. En Domingo Ribes i Marí, soldat, de la pagesia, li canta una *cansó de passeig* i en consigna la melodia. En Joan Mayans i Ferrer, soldat igualment de la pagesia, li diu la melodia i cansó d'una *Caramella de Nadal*. A Eivissa no n'hi ha de Pasqua. Na Joana Ribes i Marí li canta la *cansó* de Sant Aleix, *Sant Isidro*, una *cansó popular* i sa *Tonada de picar lleties*. Mn. Pont anota curosament totes aqueixes melodies. Torna an el Seminari i D. Joan Mayans, organista de la Catedral, li conta una melodia popular. Llavò Mn. Isidor Macabix, En Joan Ripoll i Seguí *des Pa*, Mn. Vicenç Serra i Orvay i Mn. Ignasi Serra li canten un enfilall de cansons de jochs infantils, i pren bona nota de llurs melodies.

En Moll se'n va ab Mn. Macabix an els obradors de Mtre. Joan Marí i Roig (a[lies]) *Gallet* i Mtre. Josep Marí i Escandells, fusters; Mtre. Josep Costa i Garcia (a) *Patata*, ferrer; Mtre. Josep Brunet i Planells, selleter; Mtre. Antoni Riera i Torres (a) *Porxu*, sabater; els quals li completen el cabal llingüístich de llurs respectius oficis que Mn. Macabix ens havia pellucat, fora lo de selleteria. La banda de cap-vespre ab En Fèlix Juan i Torres, ex-sargent del *Terç Extranger* del Marroc, s'esquitxa an el *Molí de Vent* de Ca'n Fèlix; el muliner Mtre. Joan Serra i Torres li esplica pessa per pessa tota la cosa del molí, tanta com n'hi ha. Se'n van a una cènia i repleguen també tots els noms d'aquesta màquina tan primitiva de treure aygua. Torna an el Seminari, i En Fèlix Juan i En Joan Serra i Marí, seminarista, li

diuen un bon grapat de noms d'animalons i d'intensius, ben interessants.

Ara jo aplech En Joan Planells i Roig seminarista de setze anys nadiu de Santa Lletrudis, N'Antoni Costa i Bonet de devuyt anys nadiu de Sant Josep de sa Talaia seminarista també, En Josep Serra i Marí de 18 anys nadiu de Sant Josep, En Miquel Riera i Bonet de la mateixa edat nadiu de Sant Antoni de Portmany, N'Emili Pérez-Cabrero i Adrover de 13 anys, Mn. Antoni Costa i Torres Majordom del Seminari, nadiu de Santa Agnesa i llavò En Joan Ripoll i Seguí *des Pa[,]* antich cuyner del Seminari nadiu de *Sa Penya* barri de *la Marina*. Aquest bell estol d'eyvissenchs ja son partits a dirme mots de les cinch primeres *seccions* del *Qüestionari* (Noms de Deu, dels Angels, dels mals esperits, escala de sers del mon visible, noms de les facultats sensitives i intel·lectives dels racionals i irracionals i noms de les parts del còs humà i llur funcionament, i mos hi passam tot lo sant dia cuydant a fer ull ells de dirme mots i jo d'escriure'ls. Se la fosch i tothom icap a ca seua i els *assotants a Ca'n Coll!* I fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria!

Dia 5 (juliol)

Devers les vuyt prenim tots tres els atapins. Deixam En Moll a ca'l capeller Mtre. Josep Fernández per que hi fassa bona pellucada de mots de capelleria, i la hi fa. Ab Mn. Pont pujam al Seminari. Mn. Pont se'n va a l'Hospital i hi fa calada buyda; torna, i jo li [29] destach tres *unidats*, ben trempades per tonades populars, de l'estol que he trobat que ja m'esperaven, els mateixos de ahir, ab els quals he seguida l'esplugada de les seccions del *Qüestionari* 6-9 (Relligió, Sagraments, llitúrgia, edificis sagrats, festes relligioses de cap a cap d'any, irrelligió, supersticions, bruixeries, fullets, noms de parentiu asxendent, colateral i desxendent), i vos assegur que en son sortits

de mots a betzef, a roys, i tots ben interessants. I llavò que no poria donar raó per mes depressa que escrigués perque eren sis o set que no paraven d'enflocarme mots a dreta i esquerra; i elze provava la paciència perque tots volien que els escrigués tot ab u els mots que se treyen. Basta dir que no hem parat de fer tal gimnàsia de les vuyt i quart fins passat migdia, i de les tres i mitja fins a les set i mitja. Mn. Pont la banda del cap-vespre ha aglapides una bona partida de melodies populars i *Goxtus (Goigs)* de Sants i diu que son tan diferents de les de Mallorca i que criden tant i tant l'atenció. Com els de l'estol ja no han tengudes pus melodies que dirli, En Joan Ripoll i *Seguí des Pa*, cuyner de tota la vida i Mn. Ignasi Serra de *Ca'n Tià (la confiteria mes acreditada d'Eivissa)*, se son posats a explicarli els *aguisats eyvissenchs*, espinzellantloshi ben arreu, i ell escriu qui escriu tot quant li deyen.

En Moll, de ca'l capeller Fernández s'espitxa a l'Escola Nacional de D. Joan Grimalt. Li destaca aquest En Joan Canals i Tur de 13 anys, En Joan Rosselló i Bonet d'11. En Salvador Riera i Ripoll de 13 i N'Alfred Riera i Marí de 12. Los se'n mena En Moll a la fonda, i li diuen una vintena de jochs infantils i noms d'animalons i *intensius*. Ab això se passa fins a migdia. La banda del cap-vespre a les tres i busques el deixam a ca'l capeller Sr. Fernández, i la seua senyora D.ª Margalida Tur i Planes, li diu els noms dels vestits antichs d'home i de dona i les castes de roba que corrien altre temps devers Eivissa; i llavò costums dels festetjadors de la pagesia, i mobles, aviram, i noms vulgars de malalties. Ab això els ha aydat un tal Jaume Tomàs, *Cabo d'Infanteria*.

Ab això vé la fosca i quiscú pren redòs a ca-seua.

Dia 6 (juliol)

A les vuyt i busques ens tiram an el carrer ab Mn. Pont, que el deix a ca-Mestre Serra (Tià), *pastisser* de tota la vida, que li ha dit un bell grapat de pastissos eyvissenchs, espinzellantli tots llurs ingredients; i tot seguit la criada de la casa, Na Maria Torres i Ripoll, li ha cantats els *Passus* (Via-Crucis). Se'n vé an el Seminari, i En Joan Ripoll i Seguí *des Pa* li explica una partida mes de *guisats* eyvissenchs, i tres xabalets seminaristes li canten unes quantes de melodies populars, i ell izas! izas! les anota en la seua llibreta. Mentres tant jo de les vuyt i quart fins a les dotze pelluch de boca del meu estol d'ahir, que m'enrevolta, bones ambostes de mots de totes les parts i dependències del *casament* (casa alberch) de fora vila, que revela la primitivitat de la vida pagesa eyvissenca. Com mos ne temem, ens toquen les dotze, i icap a dinar tothom! [30]

En Moll ès romàs a la Fonda. A les vuyt i minuts li compareix En Vicent Fuster, *mariner* i *pescador*; se'n van a un llaüt i li explica els noms de totes les parts del vaixell ab tot son ormeig i aixarch i els diferents sistemes de pescar que assí s'estilen, i ab això se passen tot lo dematí.

A les tres i busques mos tornam tirar an el carrer. Ab Mn. Pont li envelam cap an el Seminari, a on trobam l'estol de sempre. Uns enrevolten Mn. Pont i li canten melodies eyvissenques i En Joan Ripoll i Seguí *des Pa* segueix espinzellantli *aguisats* eyvissenchs, no just de senyors, sino de pagesos, que son re-de-molts i qualcún ben primitiu, i li donen que fer fins a les vuyt.

Ara a mi me diuen els noms de les dependències del *casament* (casa) de *fora* que avuy dematí no me havien dits, i envitricollats ab tals noms en surten d'altres a forollons d'allò mes interessants i la major part desconeguts per mi. A poques bandes del territori de la nostra llengua hi ha tant de xorrèstich lexicogràfich com a Eivissa. Fa estona que ho presentia però ara ho tocam ab les mans.

La fosca mos treu del Seminari, i En Moll no mos compareix fins passat les vuyt i mitja, perque a les tres i mitja s'ès esquitxat a ca'l *Capeller* Fernàndez, a on han comparegut el *cabo* Tomàs i una tal Catalina Marí i Tur, i ja son estats partits a dirli mots i mes mots de *matanses*, de tots els farciments de porquim, de totes les *porquetjades* que se fan a Eivissa, tant o mes polents de vocabulari com a la comarca balear, catalana i valenciana que siga famosa per tal concepte. Llavò li han dits els noms del arreus de cuyna i dels *dolsos* que fan per Nadal.

A la fi ben sopats i llests de totes les altres feynes, mos ne som anats a posar els ossos de pla, per lo que pogués esser, i ibona nit tots plegats!

Dia 7 (juliol)

A les vuyt i quart li envelam cap al Seminari, i al punt compareix tot l'estol, i se posen a dirnos noms de moltes de coses. An En Moll li aboquen enfilalls de noms d'animalons i aucells (carnissers i no carnissers) i animals selvatges, i llavò un bon raig de intensius i derivats de *colors* i una grandiosa ambosta de cent vint *diminutius* i *augmentatius* que valen la barba d'un soldat; i també ha aglapits els noms referents a cans, gats i rates.

Mn. Pont se'n va a l'Hospital, i una dona eyvissenca li esclorella totes les les coses de la *bugada*. Torna an el Seminari i hi peluca els noms dels *jochs de cartes* que s'estilen devers Eivissa. Jo replech mots del ram de coloms i del bestiar, porquim i llavò un bell aixam de noms vulgars de malalties i de llurs remeys casolans.

A les onze i busques En Moll devalla a ca la teixidora Francina Torres i Escandell, formenterenca, i hi replega els noms del teler i de l'urdidor. Arriben després a l'esglèsia de Sant Salvador de *la Marina*, i

la muller del campaner, Na Maria Marí, li ha dit part del vocabulari de campanes i campanar. [31]

Ab això se fan les dotze, i mos n'anam, quiscú per son vent, a dinar.

Dinats, pujam tots tres ab En Joan Ripoll i Seguí *des Pa* a un carretó, que mos ne du a Sant Antoni de Portmany, a l'altre cap de mon... eyvissench, a l'antich Portmany (*Portus magnus*), a on trobam molt bon recapte de casa i de mots, gràcies a la gentilesa de Mn. Bartomeu Ribes, *Mossènyer* actual de Sant Antoni de Portmany, que a l'acte ens troba estatge per tots quatre, mentres Mn. Joan Bonet, que fonch molts d'anys *Mossènyer* d'assí, Mn. Josep Colomar, Vicari d'aquesta parròquia, Mn. Josep Bonet, capellà de la *Trasatlántica* i Mn. Joan Torres i Ribes, tots a la fresca a la porta de l'amo Antoni Manyà ab la seua madona, ja son estats partits a enflocarnos mots i mes mots de diferents seccions del *Qüestionari*, i nosaltres escriu qui escriu, tan depressa com sabíem. A Mn. Pont, li diuen el vocabulari de figueres, ametllers, garrovers, oliveres i vinya. An En Moll altres li donen el vocabulari d'arreu de cuyna, del filar, de animals de ploma de la vorera de mar, noms vulgars de malalties i llurs remeys, noms de pedres i pedrades i de pegar i núvols. A mi me'n diuen també un bon raig de noms vulgars de malalties i els remeys que hi dona la gent, tot lo qual ès font abundosa de vocabulari.

Ab això se'n ve la fosca, i ens obliga a anar a pendre redòs i posar miques, i després a veure la *mula blanca*, verbo dormir.

Mossènyer es porta tan heroycament que ab un instant tresca tot es poble i ens troba quatre bons homes, de molta d'edat i de representació, que vendrán demà a les vuyt a dirnos paraules de tot el ram de conrar la terra i de les diferents castes de bestiar.

I ab això posam punt final, i ibona nit tots plegats!

Dia 8 (juliol)

A les vuyt ens aplegam an *es Porxus de Missa*, davant l'esglèsia parroquial, ab En Josep Escandell i Vingut, de vuytanta dos anys, nadiu de Sant Rafel de Forca i habitador de Sant Antoni de Portmany, conrador de tota la vida, i En Josep Sala i Rosselló, de 74 anys, nadiu d'assí mateix, que té dos sobrenoms: *Banya* i *Llucià*. Ab aquests dos emprench l'endardell de la terra com element de vida per l'home, i me diuen els mots referent a bosch i marina, pinars, sevinars, sitges de carbó i forn de calç, llaurades, sistema dels *quatre tersos*, formiguers, femades, sembrar, creixensa del *sembrat* fins que grana i el seguen. Ab això mos passam tot lo sant dia.

Mn. Pont entra a Ca-Na Josepa Ribes *Mossón*, de xeixanta quatre anys, que li diu els noms de les castes de vestits d'home i dona d'altre temps i les castes de roba de que les feyen, resultant que tota la roba que duyen per assí en-primer era feta en casa, de cànem o de llana.

Ve després an *es Porxus de Missa*, hi troba en Josep Vingut i Ribes, de 66 anys, santantoniench i que diu a Mn. Pont el noms dels cereals i llegums que sembren per assí. Llavò a ca'n Josep Torres i Prats pelluca el nom d'una partida de arreus de casa, i després En [32] Josep Sala i Rosselló li enfloca el vocabulari del cànem i son aprofitament (amerar, trencar, espadar), i llavò dels aubarcoquers, *tarungers*, pomeres, magraners, cirerers, *cudunyers*, nespleres, pereres, *melicutuners*, préssechs, alverges, *bistratxus*, *mansaneres*, ferratges, alfals, trébul i qualcom d'*hurtulissa* (patates, cols, grells, *muniatu*, cebes, ays, mongetes, pebreres, melons i xindris).

En Moll se planta davant ca'n Josep Rey i Torres, mestre Picapedrer; hi compareixen En Josep Torres i Prats de 87 anys, anomenat *S'Hereu des Poble* (perque ès el mes vell), En Joan Prats i Colomar, En Josep Vingut i Ribes, En Josep Torres i Torres, En Josep Rey i Ribes, En Vicent Ribes i Riera, D. Bartomeu Escandell i Marí[,]

Secretari de l'Ajuntament, i Na Catalina Riera i Ferrer de 63 anys. Els quals ja son partits a dirli mots i mes mots del bestiar de llana, noms que pren la persona des que neix fins que's mor segons l'edat i estats que va prenent, jochs de nines y nins i una bella cateyfa de *intensius* (diminutius, augmentatius, colectius). Sabent aquella bona gent que En Moll era tan trempat per dibuixar, duen un vestit de dona d'altre temps i l'encitronen a un tal Joan Bonet, que feya la seua planta ab sos bigots i aquella gentil i pintoresca indumentària femenina, que era una verdadera preciositat. Se'n va En Moll a ca'n Josep Torres i Prats, i hi dibuixa l'arada, el jou de llaurar i altres ferramentes de conrar, com també en dibuixa d'altres, que li du de ca-seua En Josep Escandell per escusar passes an En Moll. D'allà li estrenyen a l'hort de Mn. Joan Bonet, de sobre-nom *Casat*, i un nebot d'aquest, N'Antoni Torres i Tur, li dona una relació ben espinzellada de la *cèni*, de les *parades* i *taules* d'hortalissa i *civera de carru*. Pren nota de tot això i dibuixa unes quantes de ferramentes mes.

Torna En Moll de dit hort i mos entregam a ca'n Bartomeu Ribes, de sobre-nom *Xumeu d'En Truy*, mariner, que ens han dit que sap noms vulgars d'estels, i ell i son fill Antoni ens ne diuen un raig, alguns de nous, que no les havíem trobats a les Balears.

Ab tot això la fosca ens fa pendre redòs a la posada Ca-Na Catalina Ribes, i al punt romanem tots tapats de sordonayes.

Dia 9 (juliol)

Come bon diumenge que ès, ens constituim an els *porxus de Missa* devers les nou. Surt la gent de l'Ofici i mos umplen els porxus, aboldronantse entorn de les tres taules que empram els tres escorcolladors, i ja son partits a dirnos paraules, que no hi ha qui hi par ni qui s'hi oesca. Jo hi endardell tot el ram de batre cereals i llegums, ventar i *alsar d'eres*. Després pegam per l'empeltar *àbrens*,

aspurgarlus i demés carro-portal arbrench, fins que passam revista a tot l'endarivell de núvols i pluja; a la fi toquen migdia i li estrenyem tots a dinar.

Mn. Pont s'hagut d'afanyar a les totes per aglapir les melodies d'un sonador de flaüta i d'una al·lotella glosadora, Na Maria Vingut i Riera, de 13 anys que compongué anys enrera un *glosat* sobre el [33] poble de Sant Antoni de Portmany, i le hi ha cantat tot ab la tonada de les *Caramelles* de Nadal; i mentres ha cantat acompanyantse ella mateixa ab el tambor, se tenia la cara tapada ab un mocadoret ab randeta feta a mà (festó). Lo que ha costat molt a Mn. Pont d'aglapir el ruixat de notes de la flaüta, que aquell sonador, En Josep Costa i Bonet, sona meravellosament. Ab aquestes dues polents fonts de música popular n'ha tengut prou Mn. Pont tot lo dematí, i encara no ha pogut acabar i ha celietjada la glosadora per demà dematí, i es sonador per la banda del cap-vespre, que el passen devall es *porxus*, sonant un la flaüta i l'altre anotantli aquelles esplèndides melodies.

Moll ha tengut prou que fer escorcollant ab En Josep Rey i Torres, el ram d'abelles, eixams, brescams i mel i després tot l'endiumentjat de trons i llamps, això després d'aydar a Mn. Pont en l'aglapida de les melodies que brollaven de la flaüta del *sonador* i de la gargamella de la *glosadora* ab son acompanyament de tamborí i castanyetes, que vos assegur que repicaven ben granat.

La banda del cap vespre Mn. Pont ha tornat aglapir melodies populars de boca d'En Joan Ripoll i Seguí *des Pa* i d'altres boques.

Ara En Moll i jo ab En Josep Escandell de Ca-N'Arabí i ab En Josep Sala i Rosselló de *Ca'n Llucià* ens espitxam a l'hisenda de *Ca'N Tura*, que hi està una neta d'En Sala, a on hem pogut estudiar el *casament* pagès eyvissench ab tota la seua genuinitat: es *porxu*, sa cuyna (*sa llar defora i sa llar dedins*), que En Moll n'ha dibuixada la planta. An aquest casament hi ha *Truy d'Oli* (Tafona) i *Molí de Sanch*. En Moll ha dibuixat un i altre *giny* (màquina) per la seua rònega primitividat, tot fusta i pedra i qualque mica de ferro. Jo hi pelluch tot

lo vocabulari, que és interessantíssim, d'un i altre *giny*. Llavò mos esquitxam altra volta an el poble; i devall els *Porxus* de Missa En Josep Escandell, Mossènyer, Mn. Josep Colomar i Tur, Mn. Joan Torres i Ribes i qualcún altre m'han dits enfilays de mots referents a llits, *marefegues*, *matalafus*, tapay de llit, castes de pedreny i de terres; i son sortides vertaderes preciosidats llingüístiques.

En Moll ha aydat a Mn. Pont a transcriure les notes de la flaüta que donava a betzefs aquell admirable sonador, En Josep Costa i Bonet; i llavò tots dos, Mn. Pont i En Moll apleguen la melodia dels *Passus (Via-Crucis)* que un chor de donzelles i escolanets els han cantats dins la Rectoria tal com elze canten a l'esglèsia i p'els carrers certs dies de l'any.

Com mos ne som temuts, ens és venguda la fosca damunt, i hem tallats caps allà on érem, anantmosne a sopar i a geure. I bona nit tots plegats!

Dia 10 (juliol)

Demunt les vuyt mos plantam devall es *Porxus de Missa*, i rompem el foch tots tres.

Mn. Pont ja és partit a transcriure musicalment un raig de melodies de flaüta que li enfloca hala qui hala En Josep Costa i Bonet, [34] i hi ha de posar tots els cinch sentits per aglapirli tantíssimes de notes com fa brollar En Costa d'aquell tan primitiu instrument.

En Moll pren per conte seu En Josep Rey i Torres, acabantlo d'esplugar sobre el ram d'abelles, i llavò se posa a copiar la llargueruda glosada de Na Maria Vingut i Riera i en té per un parey d'hores perque se tracta de més de trecents versos, a on hi ha mots i frases interessantíssims.

Ara jo aplech tot una ruixada de mots i frases de diferents seccions de gran relleu lexicogràfich, que me diuen els capellans de

Sant Antoni de Portmany, presidits de Mossènyer i acompanyantlos
En Josep Escandell *Arabí*.

La banda del cap-vespre ens tornam aplegar ab aqueys senyors devall els mateixos *Porxus*, i ens diuen enfilalls de mots *sant-antoniens* i *purmanyins* de les tres fins devers les sis i mitja, que arriba el carretó que mos ha de tornar a *Vila*.

Donam mil gràcies a Mossènyer (Rt. D. Bartomeu Ribes), Mn. Joan Bonet (*Mossènyer* passat), Mn. Josep Colomar, Mn. Josep Bonet i Ribes, Mn. Joan Torres i Ribes i an En Josep Escandell *Arabí*, p'el bon costat que mos han fet, dientmos tantíssims de mots i cercantmos i trobantmos tanta i tanta de gent que mos n'ha farcits de mots i frases d'alt valor lexicogràfic i gramatical, fins a l'estrem de que a poques poblacions de Balears, Catalunya i València havíem trobada tanta de cosa filològica com assí.

I ¿què feym a les hores? Prenim comiat de tota aquella bona gent, pujam an el carretó, i li estrenyem cap a Vila. Un poch abans de Sant Rafel de Forca agafam un altre carretó ple de bergantelles pageses que cantaven come rossinyols. Mn. Pont els escoltava ab tanta d'oreya, que els ha poguda aglapir una melodia preciosa, que ha anotada ab llapis dins el carretó mateix, sense aturarse aqueix.

Arribam a Vila devers les vuyt i mitja. Rebem la visita de l'Ilm. Sr. Vicari Capítular i del Canonge Macabix i acabam per sopar i anarnosne a geure.

Dia 11 (juliol)

A les vuyt pujam an el Seminari, a on compareixen els de l'estol dels dies 4-7 i ab ells mos passam tot lo sant dia, engospantlos els mots i les frases, que mos van dient i que ofereixen gens d'interés lexicogràfic i gramatical.

En Moll se'n va a l'Escola Nacional de D. Joan Llull i Vives, que posa a la seua disposició N'Antoni Roig i Serra de 9 anys, N'Andreu Gota-redona i Tur de 10, En Joan Tur i Fortuny de 9 i N'Enric Sunyer i Riera de 12; i ab ells estudia la fonètica de Vila que ofereix els seus contrastes ab la de la pagesia. Llavò s'espitxa ab En Joan Ripoll i Seguí *des Pa* a Ca-Na Murtera, i l'Ama de la Casa, Na Francisca Ripoll i Bufí, de 27 anys, que los diu un bon grapat de mots del ram de casa i del pastar i En Moll dibuixa uns quants d'obgectes casolans ben curiosos.

Mn. Pont pel·luca unes quantes de melodies mes an el Seminari i a l'Hospital. [35]

Horabaixa de tot prenim comiat de tota aquella bona gent seminariencia, donantlos milions de gràcies del costat entusiasta que mos han fet en la replega de cabal filològich. L'Illm. Sr. Vicari Capítular i el Canonge Macabitx, mos han feta companyia fins an el moment de pujar an el vapor, passat les onze de la nit. En Joan Ripoll i Seguí *des Pa* no ha tengut pit per venir a donarnos l'*Ab Deu-siau* de greu que li sabia que mos n'anàssem. A la fi mos ajassam dins el camarot del *Bellver* que mos han donat, i de d'allà cap a Mallorca.

Dia 12 (juliol)

Me desxondesch a les tres i tres quarts, puig dalt cuberta, i me veig Mallorca a l'entrellum, blavenca, boyrosa, gentil. iQuin pler de colombrarla i d'acostarmoshi!

Me succeeix lo de sempre: que, com torn a Mallorca, me sent sempre mes *mallorquí*.

A les sis i busques entram dins el port. Prop de les set saltam a terra i icap a dir missa! i després cadascú a casa seua a enllestir les feynes que sempre té un que ha passats ancque just siguen vuyt dies fora de casa-seua. I ab això queda closa aquesta Eixida a Eivissa, que

ja ès la qui fa cinch, totes per cosa de l'Obra del Diccionari! Que Deu ho beneesca. Amèn.

VIII

Escapada filològica a Porreres (Dies 26 i 27 de maig 1922)

Dia 26 de bon matí pujam en el tren ab En Moll, i de d'allà cap a Porreres. Ens hostetjam a Sant Felip Neri d'allà, que hi ha festa grossa: lo terç centenari de la canonisació de tan gran Sant. Hi dich l'Ofici, assistinhi el floret del poble, resultant una festa solemníssima.

La banda del capvespre investim ab En Moll la tasca lexicogràfica, i hi traüllam fins que fa fosca, i llavò lo endemà tot lo sant dia i tota la vel·lada.

En Moll escorcolla tots aqueys rams:

a) Jochs de nins, ab En Pau Sitjar i Barceló de 9 anys, En Climent Llaneres de 7, En Miquel Mora i Rosselló de 7, En Guillem Selleres i Melià de 10, En Jaume Gil i Mora d'11, N'Antoni Gornals i Mora de 13, En Josep Julià i Sastre de 9 i En Joan Mora i Servera d'11. Tots aquests minyons son del Col·legi de Sant Felip Neri i fan un cap de lo més viu, diguent an En Moll 24 jochs.

b) Noms de classes de mel·les, figues, prunes i reyms, ab l'amo'N Rafel Bou i Bonet.

c) Jochs de nines, ab Na Francina Julià i Mas de 15 anys, Na Francina Soler i Servera de 10, Na Maria Fuster i Rosselló de 9, N'Antonina Feliu i Nebot de 10, Na Francina Melià i Sastre de 10 i Na Pereta Sorell i Barceló de 9, totes alumnes del Col·legi de les Monges.
[36]

d) Noms tècnichs de eynes i treballs de fusteria i de la prensa de vi, ab Mtre. Joan Fiol i Rabassa, fuster.

e) Noms de fideueria (ab dibuixos del truy i de la prensa de fideus), ab Na Margalida Pocoví i Manera, fideuera.

f) Noms vulgars de malalties, ab D.ª Maria Bou i Bonet de 83 anys i D.ª Margalida Bou i Sala, neboda de l'altra.

g) Noms tèchnics de picapedreria ab l'estol de picapedrers que son venguts a Sant Felip Neri: Mtre. Miquel Bover i Mesquida, En Pau Riera i Julià, En Sebastià Barceló i Nicolau, N'Andreu Barceló i Nicolau, N'Antoni Pons i Mayol i En Pau Riera i Mesquida. En Moll els alegra a tots dibuixantlos una carota per hom, i la se'n duen més satisfets que un ca ab un os.

Ara jo me som entregat a ca-mon vell amich l'amo'n Rafel Bou i Bonet, de 79 anys, un dels propietaris bons de Porreres, que ab sa germana D.ª Maria i sa filla D.ª Margalida i son fill D. Bernadí i la seua criada madò Polònia Obrador de 87 anys se son posats a la meua disposició per endardellar lexicogràficament el dialecte *porrerí*. He vista també D.ª Catalina Campins i Barceló per lo mateix i ha cridades les seues amigues i veynades Na Maria Mora de Son Bacó, la mestressa Maria Barceló, botiguera de roba, i madò Margalida Figuera i Mas *Massutina*, que té una botiga d'esperteria; i totes se son oferides a dirme tots quants de mots sàpiguen de les coses de seu ram.

Ab tota aqueixa bona gent, un cop a ca-l'amo'n Rafel Bou i un cop a ca-D.ª Catalina Campins, així com elze lleva millor, ab aquest dia i mitx hem pellucat els noms de robes antigues *fetes en casa*, el *bolquim* dels infants, les robes que duyen de vila esterna i de fora Mallorca, vestits d'altre temps d'homo i de dona i de minyons, joyes (botonades, creus de dur p'el coll i rosaris), ram de gallines (ous, lloques, llocades), cans i cusses, porquim (sobrassades, llangonisses, camayots, botifarrons), distribució i dependències d'una casa per defora i per dedins, costums i festes anyals (derrers dies, corema, setmana santa, Pasqua, Nadal), noms vulgars de les malalties i llurs remeys i tot el vocabulari picapedrerench, que l'hem aglapit ab En

Moll de boca de l'estol de pica-pedrers que mos han comparegut de vel·lada a Sant Felip.

Es estat un dia i mitx de gran trafech lexicogràfich. Vos assegur que mos hem donat un bon may d'escriure.

Que consti el nostre mes viu agraiment a totes aqueixes bones persones que tant de costat mos han fet ab aquesta pellucada lexicogràfica.

Avuy, dia 28, mos ne som tornats a Ciutat a seguir la feyna que fa tant de temps mos hi tenim senyada, tan mala i tan mala d'esveir.
[37]

IX

Escapada a S'Estanyol (Llucmajor)

(2-4 agost 1922)

Dia 2

Ab En Moll prenim el tren de les set trenta. Arribats a Llucmajor, pujam a carruatges que ens esperaven ab Mn. Andreu Pont, Rector Arxipreste, i Mn. Telm Salvà, vicari, i l'amo'n Damià Sastre; i cap a S'Estanyol manca gent (16 kilometres de la Vila de Llucmajor): delitosa plaja, girada a mitjorn, a on trobam el Patró Baltasar Torrijos i Ramis, nadiu de la Ciutat de Mallorca, però habitador d'aqueixa plaja fa molts d'anys, ab la seua dona Na Catalina Penya i Obrador, nadiua de Felanitx, En Joan Ripoll i Puig, gendre d'aquests dos i el Patró Gabriel Planici i Ensenyat, tots lluchmajorers, disposts a dirnos tots els mots de marineria i pescaderia que sàpiguen.

En Moll se'n va i dibuixa es llaüt del Patró Titi (Torrijos) de boca i de costat, posant an el dibuix mateix el nom de cada part del menut vaixell en lo qual se passa bona part del cap vespre. Després replega

de la Sra. Mestra de Sant Joan (D.ª Maria Pujol i Tous) que estiuetja aquí, els noms dels arreus de cuyna i rebost de dit poble, mostrant els dibuixos que tenim de tals objectes i dient aquella senyora les corresponents denominacions.

Llavò pren per conte seu el Patró Titi, que li esplica les diferents castes d'ormetjos que usen per pescar. No ho poden acabar i ho deixen per demà.

Jo les he ab el Patró Planici i Cosí En Ripoll que me diuen els noms dels vuyt vents i una pila d'*intensius* de dits noms d'allò mes curiós i pintoresch. Després li pegam p'els estels i constelacions mes conegudes dels mariners i que los serveixen per navegar per aquesta ribera i me donen moltes de clarícies de tals estels i constelacions: la via que fan, lo que reprenen an el sol, les temporades de l'any que les veuen i les que no les veuen. En tot això pelluch un bell eixam de mots preciosos.

Ab això se'n ve la fosca i hem de tallar caps; i fins demà dematí, si Deu ho vol i Maria.

Dia 3

Devers les vuyt En Moll se'n va an el llaüt d'En Titi, i el gendre d'aquest i son fill Rafel, de devers tretze anys, li acaben d'espinzellar totes les parts i arreus d'un llaüt. Se'en ve llavò a ca'l mateix Patró, a on jo feya mes d'una hora que replegava mots de peixos, xerxes i altres ormetjos que me deyen el Patró i la Patrona, i mos passam tot lo dematí escriu qui escriu els forfollons de mots que brollaven de la boca del Patró i Patrona i de dos fills seus (aquest matrimoni tenen onze fills), i tot mots ben genuins de ram de pescar. Basta dir que jo he omplides set planes de la meua llibreta, de lletra ben atapida. En Moll acaba de recullir del Patró Titi la relació de les diferents castes d'ormeig que ahir no hi havia hagut temps d'aglapir. —Jo ab

l'amo[38] `n Damià Sastre i un gendre seu, que nom Tem, lo Rt. Sr. Rector i lo Rt. Vicari Tem, pelluch una partida de noms de jochs de cartes i els mots que s'usen per jugar a tals jochs.

Contàvem esser aquí fins demà horabaixa; però hem mudat el cayre a la pedra, tornant a Lluçmajor per recullir una bona bolitxada de mots pescadorenchs que ens diràn dos patrons veys d'assí, que justament aquests dies se'n han hagut d'anar a la *vila* per feynes, i allà elze tendrem a la nostra disposició.

Per això devers les sis pujam an els carruatges, i cap a *la Vila* son les feynes!

Dia 4

De bon matí ens compareixen a la Rectoria els Patrons Gabriel Planici i Rafel Penya i Amengual, nadiu de Felanitx, de 86 anys i que encara fa de Patró com tot un home. En Moll en pren un per conte seu i jo prenc l'altre, i vos assegur que els esplugam ben arreu. Elze treym centenars de mots de coses de llur ram: *colectius* i *intensius* de noms de peixos, vida dels peixos carnissers, que s'aborden a la gent, i la dels mes grossos que no s'hi aborden, espines i pues verinoses, ormetjos ab totes llurs parts i adherències, llaüt i totes ses parts i arreus, règim i vida econòmica del Patró ab la seua colla o barquera, remeys dels mariners per curarse de les picades i topades dels peixos malavidosos. També ens espinzellen això de *trebolins*, *ratxes*, *fiblons* i marors. Ens n'han contades de ferestes de marors i topades ab peixos carnissers i ens han dades enquestes precioses sobre el *dijuni de Sant Llorenç* contra *el cremat*, *l'oració del verí* i de *tallar els fiblons* i les *salutacions* dels nats i batiats el dia de Sant Pau. El Patró Penya de mal-nom *Revira*, té una filla *saludadora* perque nasqué i la batiaren tal dia i feu els *tres dijunis de Sant Llorenç* i tota la vida ha

curades cremadures ab la seua saliva i ha *saludats* ferits de pues verinoses de peixos un sens fí.

Hora baixa de tot hem pres comiat de tots aqueys amichs corals de Lluçmajor: lo Rt. Sr. Rector-Arxiopreste, Mn. Telm Salvà, Mn. Antoni Josep Pont, l'amo'n Joan Mòger de ses *Males-Cases*, l'amo'n Damià Sastre, fentlos grans mercès de lo molt i molt que ens han assistit. I ab el tren hem tocades soletes cap a Ciutat. I fins a una altra si Deu ho vol i Maria. Amèn.

X

Escapada filològica a Pastoritx (Valldemossa) (26-29 agost 1922)

Dia 26

Feya temps que el noble senyor En Pere Morell i Fortuny ens havia convidats per fer una escapada a la seua importantíssima possessió Pastoritx, tota olivar i bosch, tota oliveres, garrovers i alzines, per poderhi estudiar el ram d'oli de carbó, tan rich de vocabulari per esser indústries antiquíssimes. A la fi li prometem anarhi avuy. Mos envia el cotxo, a les quatre del capvespre hi pujam, i ja [39] som partits ben acanalats cap a Valldemossa, poch abans de esserhi deixam el camín reyal a la dreta, i ab quatre bots som a pastoritx, que forma una esplèndida comellarada que fa un sens fi de comellarets i comellaretons, cometes, costers, cingles i penyalars, que els puigs de Na Fàtima, Es Teix i Sa Mola guarden i arreceren solemnialment. Arribats allà, hi trobam ben trempats i xaravel·los el senyor del lloch, D. Pere Morell i Fortuny, la seua digníssima senyora donya Catalina Gual de Torrella, l'arrendador l'amo'n Salvador Bal·le i Campins, la Madona Maria Oliver i tot un flotó de missatges i

guardians, i ab ells rompem el foch de l'escorcoll dialectal. Aquí hi ha gent de Valldemossa, d'Alaró, de Santa Maria, de Bunyola, de Sencelles. L'amo'n Salvador i el sen Sebastià Pizà Bibiloni, pastor molts anys i cabrer, porquer i tafoner, i llavò el senyor de la casa comensen a dirnos vocabulari d'abres i bestiar, replegant lo de bestiar En Moll i jo lo altre. Feym una bona tibada, i devers les deu mos n'anam a posar els ossos de pla.

Valldemossa

Dia 27

De bon matí refermam l'escorcoll. En Moll ab el sen Sebastià Piza de Santa Maria, el sen Jaume Cabot i Brunet, pastor, de Bunyola, sen Bernat Cabot i Payeres, de Bunyola, garriguer, i Mtre. Joan Ramis, de Sencelles, cotxer, invest el vocabulari del bestiar de llana, cabrum, bestiar de cabreste, bestiar de cerra i s'hi passa tot lo sant dia. De mes a mes fa En Moll un bell enfilall de dibuixos d'arres de casa i de cuyna.

Jo comens per pellucar mots de cuyna i de casa que me diuen la Madona i la Criada, Na Catalina Torres i Fiol de Valldemossa.

Se presenta un tal Gabriel Rosselló i Fontanet de Mancor, jovenet encara, però molt entès en citges de carbó, que hi ha molts d'anys que en fa, i me dona explicació de tals citges tan arreu i tan acabada, que no me'n havien donada cap de consemblant dins Catalunya, València, Eivissa ni Mallorca, sortint un enfilall de mots carbonerents que no recort que negú m'hagués dits may. Aquest Rosselló té una citgeta a punt de cremar a Ses Cometes, comellaretó molt fondo de Pastoritx mateix cap a Valldemossa; i la banda del cap vespre mos hi espitxam a peu i veym damunt el terreny lo que es una citja de carbó a punt de calarli foch. Mentrestant aglapim mots i frases de llevant i de ponent, al vol, així com se presenten.

Se fa vespre, enllestim les altres feynes que mos quedaven, i acabam tots per anarnosne a veure la *mula blanca*, i ibona nit tots plegats!

Dia 28

De bon matí En Moll invest ab l'Amo, el sen Tià Pizà i el Garriguer, el vocabulari d'oliveres, garrovers, figueres. S'hi apleguen llavò la Madona actual, i la Madona passada, venguda incidentalment d'Alaró, a on ha pres redòs (Madona Catalina Campins, cosina germana del Rdm. Sr. D. Pere Joan Campins, Bisbe passat de Mallorca, al cel sia ell i tots los morts. Amen) i fan el vocabulari de les matanses [40] ab tots els manyuclaments i farciments propis de les matanses mallorquines (corters de xuya gruixada i xuya prima, sobrassades, llangonisses, camayots, botifarrons, cuixots, blanquets). Jo mentrestant pelluch mots de la vida de possessió (règim de missatges i guardians i cuidores d'oliva) i altres coses consemblants, fins que ab el senyor del lloch, l'Amo (arrendador), el garriguer i En Moll ens aficam dins la tafona, i hi aglapim tot el vocabulari de l'oli,

desde que tiren les olives dins els graners i dels graners an el trull fins a les *preses, capuló, safreig de triar, reguarts, crimes* i *molinada*. En Moll hi dibuixà la *biga* i et *truy*, posanhi el nom de totes les parts de tals enginys.

Després replegam els noms vulgars de certes malalties de persones i llavò de l'olivera i de l'oliva, a on hi ha tant de xorrèstich i camp per córrer.

La banda del capvespre pujam p'el comellar d'En Garavat i la Moleta fins a S'Espès (un auzinar) per veure una citja cremar. La trobam ab uns partida de *fumeres* cremant a la vela, i cuydantla el sen Miquel Bosch i Jaume, carboner de tota la vida, nadiu de Bunyola, que mos diu uns quants noms de carboneria que valen la barba d'un soldat. En Moll fa uns quants dibuixos de la citja cremant i de les eynes carbonerenques, ens n'anam a guaytar la fondalada de *la Coma*, la costerada de Son Moragues. Lluu al cap d'allà de la fondalada la riolera vila de Valldemossa i la mar tota blavosa mes enllà. Es un panorama meravellós vist desde el cantell del precipici que fa la partió de Pastoritx i que resulta lo que se diu esglayador.

Devallam, sol post, del coll, i quant som a les Cases de Pastoritx, ja ès fosca negra, clouem l'escorcoll pellucant el nom dels diferents senyals que les possessions fan a les ovelles, de pega en tondreles, de *morques* i d'*aumagra* devers Sant Miquel, per distingir el bestiar d'una possessió del bestiar de l'altre.

Ab això se ta hora de conta ab tots i anar a donar part a la nit, i mos n'hi anam ab un peu devant l'altre.

Dia 29

De bon matí replech el nom de tots els sementers i subdivisions dels sementers de Pastoritx, que n'hi ha de curiosíssims, i una

ambosta de derivats d'allò mes interesant que brollen de la boca de l'Amo.

Se fa hora d'estrenyerli cap a Ciutat. Prenim comiat de tota aqueixa bona gent de Pastoritx, anomenada mes amunt, sobre tot dels senyors D. Pere Morell i Fortuny i D.ª Catalina Gual de Torrella, l'Amo i la Madona, fent mil mercès de lo beníssim que mos han tractats i de la tracalada de mots que mos han dits; i ab una horeta mos som tirats dins la Ciutat de Mallorca ab les cames de l'egua, que escarda de greix i que se'n duya la galereta mes que depressa per aquella llargueruda capavallada que hi ha de Pastoritx fins a la Ciutat.

I aquí s'acaba la present escapada filològica i fins a una altra, si Deu ho vol i Maria. [41]

XI

Escapada filològica a Ariany (Dia 9 i 10 d'abril de 1923)

Pujam a Manacor de bon matí ab En Moll an el tren, que ab una exhalació mos deixa a Petra, un carretó ab quatre bots mos du a Ariany, a on lo Rt. Sr. Vicari, Mn. Martí Truyols i Sureda, prop-parent meu, mos té preparat un gentil escabotell de minyons de l'Escola i minyones de la Costura de les Monges, disposts uns i altres a dirnos tota quanta de motada sàpiguen de tot lo que mos fassa pesa lexicogràfica, fonètica, morfològica o sintàctica. Dos dies tenim per fer tal pellucadissa, que ha d'esser molt interessant perque Ariany ès un dels agres mes topadissos de Mallorca per la nostra a tasca lexicogràfica i gramatical per motiu d'estar tan decantat de les vies de comunicació, lo qual fa que s'hi conserv millor la nostra Llengua.

Per això prenc per conte meu En Gabriel Ferrer i Rigo de 15 anys, seminarista; En Rafel Santandreu i Garau de 12 anys, llatísta; N'Antoni Mestre i Mestre de 10, En Bernat Ribot i Genovart d'11, N'Antoni Mayol Mas de 13 i En Bernat Ribot i Bill·lloch d'11, afegintshi Mn. Miquel Gual i Serralta de 51; i ab tots ells investim la conjugació dels 80 verbs de la llista que duym endardellats a mes de cent cinquanta poblacions de Balears, Catalunya espanyola i francesa, Reyne de València i l'Alguer. Mos hi pegam de les vuyt fins devers migdia i de les dues i mitja fins prop de les set; i lo endemà de les vuyt fins a migdia i de les dues i mitja fins prop de les quatre, que ho arribam a esclovellar a forsa de premudes i de brivades, posant a prova tota la paciència d'aquella ajogassada minyonia.

En Moll pren per son conte primer tots aquests minyons: En Nadal Caldentey i Ferrer de 10 anys, En Bernat Ribot i Bill·lloch d'11, En Miquel Ribot i Nadal de 12, En Mateu Mestre i Ribot de 10, En Melcion Julià i Font de 9, En Bartomeu Ferrer i Ramis de 12, En Bernat Pont i Ribot de 9, En Blai Darder i Mestre de 10 i En Blai Genovart i Genovart de 9. Ab tots ells escorcolla jochs de nins, noms d'aucells, insectes parts del cos humà, fins a migdia.

La banda del capvespre i tot lo endemà dematí les hagué ab aquest altre estol de minyones: Na Rafela Lliteres i Mestre d'11 anys, N'Antonina Ribot Bill·lloch de 15, Na Concepció Mestre i Darder d'11, N'Antonina Mestre i Ribot de 13, Na Francisca Mestre i Darder de 13, Na Francisca Genovart i Mestre de 12, Na Margalida Darder i Rigo de 12, Na Maria Darder i Rigo de 9 i Na Magdalena Caldentey i Buades de 12. Ab tota aquesta menudència endardella els jochs de nines, eynes de filar, ram de gallines i demés aviram, arreus de cuyna, animals selvatges i insectes, noms de parentiu, àngels i dimonis, llenguatge d'infants quant comensen a embarbollar, mals de la pell, mals noms o sobrenoms i cançons populars.

Ab tot això hem poguda estudiar ben be la fonètica arianyera, que resulta de les interessants de Mallorca. [42]

El dia 10 horabaixench, agraint de tot cor a tota aquella gent arianyeria el bon costat que mos han fet, collam cap a Petra, a on prenim el tren que mos deixa a Ciutat passat les vuyt del vespre, acabantse aquí aqueixa mica d'escapada filològica.